

GIMNAZIJA
PTUJ

Gimnazija Ptuj
Volkmerjeva 15
2250 Ptuj

SPOMINI ANGELE ARNUŠ OPRAVILA, OBIČAJI, PESMI, PREGOVORI

ETNOLOGIJA IN SLOVENSKI JEZIK

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici: Špela Bezjak, 4. a

Anja Hribar, 4. b

Mentorica: Slavica Bratuša, prof.

Somentorica: Darinka Čretnik, prof.

Ptuj, 2013

POVZETEK

Življenje piše zgodbe o različnih ljudeh, ki so živeli v preteklosti in se borili za svoj obstoj in srečo. Angela Arnuš je bila neverjetna ženska. Živela je polno življenje, ki pa ni bilo vedno srečno. Na pobudo gospe Silvestre Brodnjak je Angela svoje spomine pričela zapisovati v spominsko knjigo. Opisovala je življenje na Dominkovi domačiji, danes najbolj znanem kulturnem spomeniku občine Gorišnica. Gre za edinstven primer panonske hiše. V spominski knjigi pa ni le pisala, temveč tudi risala. Njeno pot so spremljala opravila, ki se jih je učila že od majhnih nog in jih je kasneje prenašala naprej. Vsak način življenja pa spremljajo tudi običaji, ki so bili nekdanj značilni za tisti kraj in čas. Angela se jih je rada spominjala in še raje udeleževala. Ves čas pa je tudi pisala pesmi in pregovore, tiste, ki so že znani, in tudi tiste, ki jih je pisalo njeno življenje.

V najini raziskovalni nalogi bova torej usmerjeni predvsem v raziskovanje opravil in običajev, ki so bili sestavni del Angelinega življenja. Raziskovali bova tudi pesmi in pregovore, ki jih je zapisovala. Naloga je teoretično-empirična.

Ključne besede: Dominkova domačija, rokopis, opravila, običaji, pesmi, pregovori

ABSTRACT

Life writes stories about different people, who lived in the past and fought for their existence. Angela Arnuš was an extraordinary woman. She lived a full but not always happy life. She started writing and drawing her memories, Angela was encouraged by Mrs Silvestra Brodnjak. She described life at Dominko's homestead, today's cultural monoment. It is a unique example of a pannonic house. Her way was accompanied by tasks which she learnt in her young age. Later, she carried on those tasks to a new generation. No matter how we live our lives, they are always accompanied by customs which have always been typical for a certain time and place. Angela was always happy remembering them and even more taking part in them. She wrote poems and proverbs all the time, some of them were already known, others were written by her own life.

In our research work we focused mainly on the research of tasks and customs, which where a part of Angela's life. We examined poems and proverbs written by her. The research work is theoretical-empirical.

Key words: Dominko's homestead, hand-written manuscript, tasks, customs, poems, proverbs

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujeva mentoricama Slavici Bratuša, prof., in Darinki Čretnik, prof., za vso podporo in veliko pomoč pri nastajanju raziskovalne naloge. Posebna zahvala gre tudi gospe Silvestri Brodnjak, brez katere se naše raziskovanje ne bi niti začelo. Zahvaljujeva se tudi informatorkama, gospe Fridi Zorli, za prijazno in poučno vodenje po Dominkovi domačiji, gospe Otiliji Brodnjak, ki nama je s svojimi spomini še dodatno približala Angelo in njeno življenje. Hvala tudi gospodu Ivanu Cimermanu, gospodu Tinčku Ivanuši in Slavku Cafuti za obujene spomine in posredovano gradivo. Posebej se zahvaljujeva tudi županu občine Gorišnica, Jožetu Kokotu, za opravljen intervju, izkazano zanimanje ter podporo s strani občine pri nastajanju raziskovalne naloge. Za pomoč pri oblikovanju naloge se zahvaljujeva Klemnu Petku, dijaku ptujske gimnazije.

KAZALO

1 UVOD	5
2 OBČINA GORIŠNICA	6
3 DOMINKOVA DOMAČIJA	7
3.1 PRETEKLOST IN OBNOVA	7
3.2 DRUŠTVO UPOKOJENCEV GORIŠNICA.....	9
3.3 PRAZNIKA NA DOMINKOVI DOMAČIJI	10
4 ANGELA ARNUŠ	12
5 ROKOPIS	14
6 INTERVJUJI	17
6.1 INTERVJU Z ŽUPANOM OBČINE GORIŠNICA JOŽETOM KOKOTOM	17
6.2 INTERVJU S SILVESTRO BRODNJAK	19
6.3 INTERVJU S FRIDO ZORLI	21
6.4 INTERVJU Z OTILIJO BRODNJAK.....	22
6.5 INTERVJU Z IVANOM CIMERMANOM.....	23
6.6 POGOVOR S TINČKOM IVANUŠO.....	24
7 OPRAVILA	26
7.1 OČETOVA OPRAVILA	26
7.2 KMEČKA OPRAVILA	28
7.3 OPRAVILA IN HRANA.....	34
7.3.1 <i>Spomini na Angelino gostijo</i>	36
8 OBIČAJI	38
9 PREGOVORI IN PESMI	44
9.1 PREGOVORI	44
9.2 PESMI	47
10 ZAKLJUČEK	51
11 VIRI IN LITERATURA	52
11.1 PISNI VIRI	52
11.2 USTNI VIRI.....	52

1 UVOD

Predmet najine naloge so spomini Angele Arnuš (1921-2007). Angela je bila rojena na znani Dominkovi domačiji v Gorišnici, tam živel in vse do smrti svoje matere Katarine Nemeč (1874-1990) tudi skrbela zanjo. Ob njeni 80-letnici je leta 2001 izšla knjiga Uganke vaščanke. Napisal jo je v Ljubljani živeči Ptujčan Ivan Cimerman in jo posvetil Angeli. Predstavitev knjige je bila na gradu Borl, kjer se je z Angelo in njeno sestro Albino Fideršek (1922-2008) seznanila gospa Silvestra Brodnjak s Hajdine. Navezala je stike z njima in nato leta 2004 Angelo tudi spodbudila k pisanju spominov. Ko je Angela po dobrih dveh letih pisanja izročila knjigo Silvestri Brodnjak, jo je ta leta 2008 izročila občini Gorišnica. Kopijo knjige je posredovala najini mentorici Darinki Čretnik. V letih 2011/12 je šest dijakinj pretipkalo celoten rokopis. Nakar smo se štiri dijakinje ptujske gimnazije odločile natančneje preučiti zapisano gradivo. Ker je besedilo zelo raznotero, sva midve raziskovali predvsem opravila, običaje, pesmi in pregovore; sošolki pa družinska razmerja in zgodovinske dogodke. Najino preučevanje je temeljilo na natančnem raziskovanju opravil in običajev. Ker je Angela v pisanje svojih spominov ves čas vpletala tudi pesmi in pregovore, sva svojo pozornost namenili tudi njim.

Cilji, ki sva jih želeli uresničiti v raziskovalni nalogi, so bili:

- pretipkati rokopis Angele Arnuš;
- preučevati opravila in običaje, kakor jih je opisala Angela;
- preučevati pesmi in pregovore, vključene v njen rokopis.

Najino delo, ki je težilo k doseganju teh ciljev, je vsebovalo naslednje metode dela:

- prepis rokopisa Angele Arnuš;
- iskanje virov v knjižnici Gimnazije Ptuj in Knjižnici Ivana Potrča Ptuj (Vaščanke uganke, Slovenska slovstvena folklor, Vodnik po spomenikih, časopisni članki);
- delo na terenu - obisk Dominkove domačije, Občine Gorišnica, pokopališča, fotografiranje, intervjuji, ogled gradiv o Dominkovi domačiji).

Pred začetkom najine raziskave sva si zastavili 3 hipoteze oziroma predpostavke o tem, kaj želiva ugotoviti:

- Hipoteza 1:

Pomen Angele Arnuš in njenega rokopisa za boljše poznavanje Dominkove domačije in Gorišnice.

- Hipoteza 2:

Prebivalci Gorišnice ohranjajo zapisana opravila in običaje.

- Hipoteza 3:

Prepoznavnost Dominkove domačije v slovenskem prostoru.

2 OBČINA GORIŠNICA

Občina Gorišnica leži na severovzhodu Slovenije, na območju Ptujkega polja. Razprostira se na levi in desni strani magistralne ceste Ptuj – Ormož in zajema 61,2 km². V njej živi 5822 prebivalcev. V občini Gorišnica je 11 vasi: Cunkovci, Formin, Gajevci, Gorišnica, Mala vas, Moškanjci, Muretinci, Placerovci, Tivolci, Zagojčiči in Zamušani.

Gorišnica je osrednji kraj v občini Gorišnica. Leži na severovzhodu Slovenije, na območju Ptujkega polja, ob magistralni cesti Ptuj – Ormož. Na severu omejuje vas reka Pesnica, na jugu pa kanal reke Drave, ki je bil zgrajen v 70. letih.

Gorišnica leži na višini 211 metrov nadmorske višine, 46°25'6.25" severne geografske dolžine in 16°0'33.95" vzhodne geografske širine. Poseljena je bila že v rimski dobi, o čemer pričajo kamnite sekire, rimske gomile in ostanki rimskih cest, ki so jih odkrili pri arheoloških izkopavanjih. Kraj šteje 738 prebivalcev.¹

Slika 1: Položaj Gorišnice. (Vir: Občina Gorišnica, 2013)

¹Občina Gorišnica. Občina Gorišnica. Dostopno na:
<http://www.gorisnica.eu/index.php?stran=vasi&podstran=gorisnica> (08. 03. 2013)

3 DOMINKOVA DOMAČIJA

3.1 Preteklost in obnova

Dominkova domačija je glavni kulturni spomenik občine Gorišnica in hkrati najstarejši primer hiše, grajene v panonskem slogu. Zgrajena je bila v začetku 18. stoletja in je od takrat veljala za eno bolj urejenih domačij daleč okrog. O tem je Angela zapisala:

»Prišel je v Gorišnico človek, po imenu Imbra, moj ata niso vedeli drugega imena. Prosil je na občini za to krpo zemlje in tu, ki še danes stoji hiša, gradil dve leti. Za hišo je stalo veliko hrastovega lesa, da je lahko podrl. Naprosil še je ljudi, da so mu tesali, pomagali zgraditi to hišo. Prvo leto, ko se je vselil, je prišla velika voda in preplavila hišo do oken. Dva dneva in noči je preživel na kumenu pri peči, da je odtekla voda. In drugo leto je spet prišla voda visoka do oken. Potem se je razjezil ta človek in prodal to hišo nekemu Dominku in od takrat se vedno imenuje Dominkova domačija. Potem so se menjavali različni gospodarji do zadnjega para, ki se je poročil na to domačijo, pisal se je Krajnc.«

Jurij Krajnc je leta 1824 odkupil domačijo od Jožefa in Marije Golob. Sledilo je več rodov Krajncev do Angeline babice Marije, ki se je poročila z Janezom Nemcem iz Mezgovcev ob Pesnici. To sta bila Angelina babica in dedek po očetovi strani.

Slika 2: Angela ob Dominkovi domačiji. (Vir: arhiv Silvestra Brodnjak, 2004)

Domačija je svojo prvo obnovo doživela v sredini 19. stoletja. Lastniki so hišo dobro vzdrževali, nekaj manjših popravkov z napeljavo elektrike se je zgodilo tudi v prvi polovici 20. stoletja.

Zadnja živeča na domačiji je bila Katarina Nemeč, znana tudi kot Dominkova Kata. Trudila se je, da je domačija ohranila svojo prvotno panonsko podobo. Po njeni smrti leta 1990 je domačijo podedoval sin. Občina Gorišnica je s takratnim županom Slavkom Visenjekom in s pomočjo občanov leta 1997 domačijo odkupila ter jo obnovila.

Slika 3: Vse tri Nemčeve ženske - Katarina, na sliki Albina Lugariča, hči Albina, hči Angela in bivši župan občine Gorišnica Slavko Visenjak leta 2003. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2003)

Pod strokovnim vodstvom Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor se je začela temeljita in natančna obnova hiše. Domačija je tako ponovno zaživela in živi še danes, podpora vodstva občine ter skrb okoliških prebivalcev sta omogočila, da je domačija najpomembnejši kulturni spomenik v Gorišnici.

Danes je domačija dostopna tudi širši javnosti, za strokovno vodstvo pa skrbita upokojeni domačinki gospa Frida Zorli in gospa Anica Toplak. Letno si domačijo ogleda okrog 3000 obiskovalcev. Večina je mladih, od vrtcev do srednjih šol, prihajajo pa tudi večje skupine drugih obiskovalcev.

Slika 4: Angela razkazuje svoje izdelke učencem OŠ Mladika na obisku pri njej, 1996. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

Domačija je bila večkrat prizorišče snemanja različnih filmov. Največkrat jo je posnel znani ptujski snemalec Tinček Ivanuša. Leta 1986 sta tako Katarina kot Angela sodelovali pri snemanju njegovega filma Pozabljena dežela.

V letu 2012 je RTV Slovenija na domačiji posnela mladinski igrani film Najdenček Leksej po literarni predlogi Frana Ksaverja Meška. Scenarij zanj je napisal prof. likovne vzgoje in računalništva na OŠ Gorišnica Boštjan Rihtar. Poleg znanih slovenskih igralcev so v filmu nastopili tudi domačini.

3.2 Društvo upokojencev Gorišnica

Pomembno vlogo pri ohranjanju dediščine Dominkove domačije pa ima tudi Društvo upokojencev Gorišnica. Društvo je v letu 2012 praznovalo 60-letnico obstoja. Od leta 2002 deluje v njegovem okviru Sekcija za ohranjanje kulturne dediščine na Dominkovi domačiji. Po zaslugi članov društva na vrtu še danes rastejo zdravilna zelišča, sejejo sirek, pridelujejo luk in druge poljščine ter vzdržujejo brajde, ki so meja na obeh straneh domačije. Za člane društva pomenijo ta opravila druženje in sprostitev, domačija pa še vedno živi, kot bi si to želela Dominkova Kata.

Slika 5: Člani Društva upokojencev Gorišnica pri spravilu buč. (Vir: arhiv DU Gorišnica)

Slika 6: Članice Društva upokoencev Gorišnica pri izdelavi metel iz sirka. (Vir: arhiv DU Gorišnica)

3.3 Praznika na Dominkovi domačiji

Vsako leto se na Dominkovi domačiji odvijata dve tradicionalni prireditvi. Julija, v času občinskega praznika, praznujejo moškanjske lükarce. Prireditev poteka čez dan, lükarcam v tradicionalni ljudski noši se pridružijo harmonike, dobra hrana in pijača ter seveda vesela družba. Ob tem obiskovalci spoznavajo pridelavo, spravilo in pletenje lüka v vence.

Slika 7: Tržni dan lükarc – »Küpte, küpte lük!« (Vir: Občinsko glasilo Vesti iz vasi, 2003)

V spomin na Dominkovo Kato pa vsako leto na dan svete Katarine (25. 11.) občina povabi vse Katarine na Dominkovo domačijo. Čaka jih pogostitev, kulturni program, vsi skupaj pa zapojejo kakšno pesem in se povesejijo.

Slika 8: »Katrejini večer« na Dominkovi domačiji. (Vir: Občinsko glasilo Vesti iz vasi, 2003)

4 ANGELA ARNUŠ

(10. 3. 1921 – 30. 12. 2007)

Angela Arnuš, roj. Nemeč, je bila prvorojenka Katarine Nemeč, roj. Petrovič, in Martina Nemca. Imela je še sestro Albino (1922 – 2008) in brata Slavka (1925). Rodila se je na stari Dominkovi domačiji, tu preživela otroštvo in mladost. Končala je OŠ v Gorišnici, potem pa kmetovala.

Slika 9: Angela Arnuš pred svojo domačijo. (Vir: Ivan Cimerman)

Leta 1945 se je poročila z Antonom Arnušem s Hajdine. Bil je čevljar, zaposlen v obratu Zaščita v Kidričevem. Leta 1946 se jima je rodil edini sin Darko. Z možem sta si poleg domačije zgradila lastno hišo, mož pa je imel doma tudi čevljarsko delavnico.

Angelino družino je usodno zaznamovala smrt sina Darka, ki se je leta 1966 ponesrečil pri služenju vojaškega roka v JLA. Njegovo izgubo je poskušala nadomestiti tako, da je sprejela na stanovanje učitelja Darka Drevenška, ko je ta služboval na OŠ Gorišnica. Pozneje je skrbela za rejenca Slavka, ki mu je po smrti svojega moža (1915 – 1996) in po svoji smrti zapustila hišo in zemljo. Tu Slavko Cafuta še vedno živi in hrani Angelino zapuščino.

Kljub veliki nadarjenosti se Angela ni mogla šolati. Zato pa je sama razvila svoje talente. Veliko je risala, vsi sogovorniki se spominjajo njenih voščil in čestitk, ki so bile vse izvirne, opremljene z njenimi risbami. Iz suhih rož in semen je oblikovala svoje slike. Za različne priložnosti je pekla torte, ki jih je izvirno okrasila. Skupaj z možem sta domačim maškaram pomagala izdelovati pustna oblačila. Vezla je prte, pletla, dekleta je učila delati okraske za torte.

Pred 2. svet. vojno je igrala v rogozniški gledališki skupini Danijela Šugmana, očeta Zlatka Šugmana. Sama je napisala izvirno igro Koline, ki so jo tudi igrali. Rokopis igre hrani Slavko Cafuta. Obe s sestro sta lepo peli, tudi v cerkvenem zboru.

Najbolj jo je razveselilo, da je občina Gorišnica 1997 odkupila njeno domačijo, jo prenovila in jo spremenila v muzej. Dokler je mogla, je tudi ona prispevala k njeni uveljavitvi, saj je obiskovalcem v klenem, živem narečju pripovedovala o njeni preteklosti.

Sodelovala je tudi pri snemanju filmov o njej.

Nazadnje je med letoma 2004 – 2006 napisala svoje spomine. Z neverjetnim spominom je v njih ohranila podobo svoje domačije, prednikov po materini in očetovi strani, opisala opravila in običaje. Zapisala je tudi nekaj dogodkov, ki so zaznamovali njen domači kraj Gorišnica. Med spomine je ves čas vpletala pregovore in pesmi, izvirne in prevzete. S svojimi spomini je tako sebi postavila najlepši spomenik.

Slika 10: Prizor iz igre Koline, marec 1986. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

Slika 11: Angelini ročni izdelki. (Vir: arhiv Slavko Cafuta)

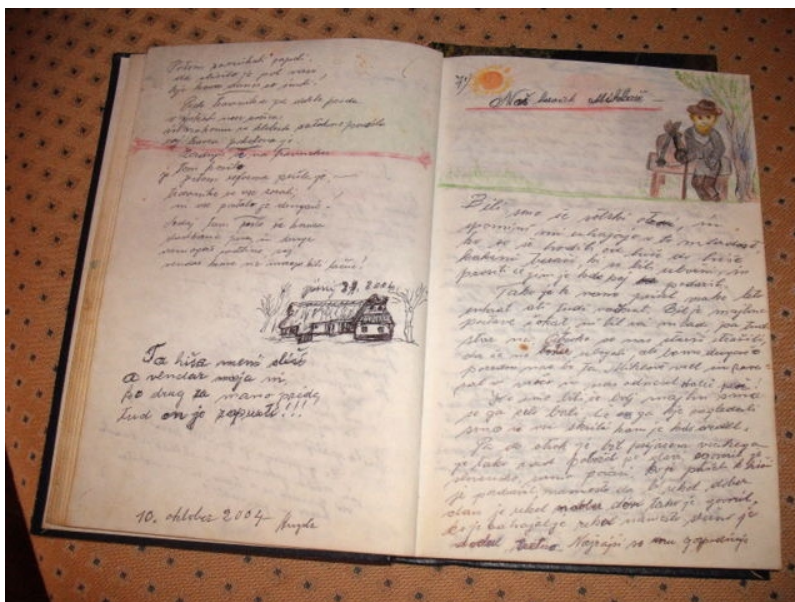
5 ROKOPIS

Angela Arnuš je zapisovala spomine v spominsko knjigo. Gre za format v velikosti 25 x 20 cm, platnice so temno rjave barve. Vsak zapis je oštevilčila, naslovila in pogosto tudi ilustrirala. Ilustracije so narejene z »barvicami« in povezane s temo zapisa. Na koncu zapisa je dodala datum in svoj podpis.

Spomini so pisani v knjižnem jeziku z nekaterimi narečnimi prvinami. Delni odmiki se kažejo v rabi sklona (okopavat korusze, pobirat pšeničnega klasja); spola (zeleno fižolo poleg fižol, so bile zložene drva, vse tri leta); rabi onikanja (mama so rekli). Največ razlik je v pravopisu – pisavi velike in male začetnice; pisanju skupaj, narazen; stavi ločil, zlasti vejice; skoraj ne uporablja ločil pri rabi premege govora; zelo pogosto rabi klicaj.

Pri prepisovanju rokopisa smo se strogo držale izvirnika (diplomatični prepis). Za raziskovalno nalogo smo po posvetu s prof. dr. Marijo Stanonik le nekoliko, predvsem v pravopisu upoštevale veljavne pravopisne norme.

Glede na njeno formalno izobrazbo in starost kažejo spomini Angele Arnuš zavidljivo znanje in obvladanje maternega jezika.

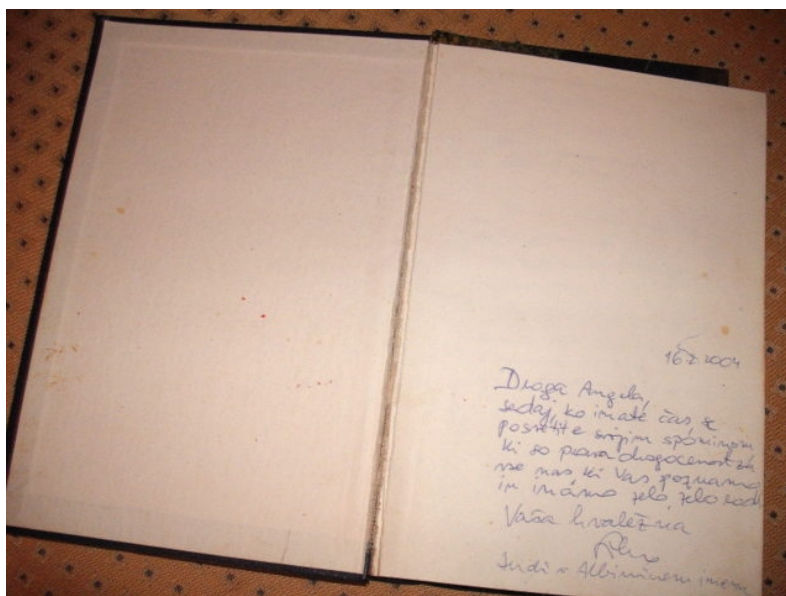

Slika 12: Rokopis Angele Arnuš, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Zapisi so nastali na pobudo gospe Silvestre Brodnjak, ki je Angeli dala spominsko knjigo ob njenem odhodu v bolnišnico. 16. 2. 2004 ji je napisala:

»Draga Angela, sedaj, ko imate čas, se posvetite svojim spominom, ki so prava dragocenost za vse nas, ki vas poznamo in imamo zelo zelo radi.

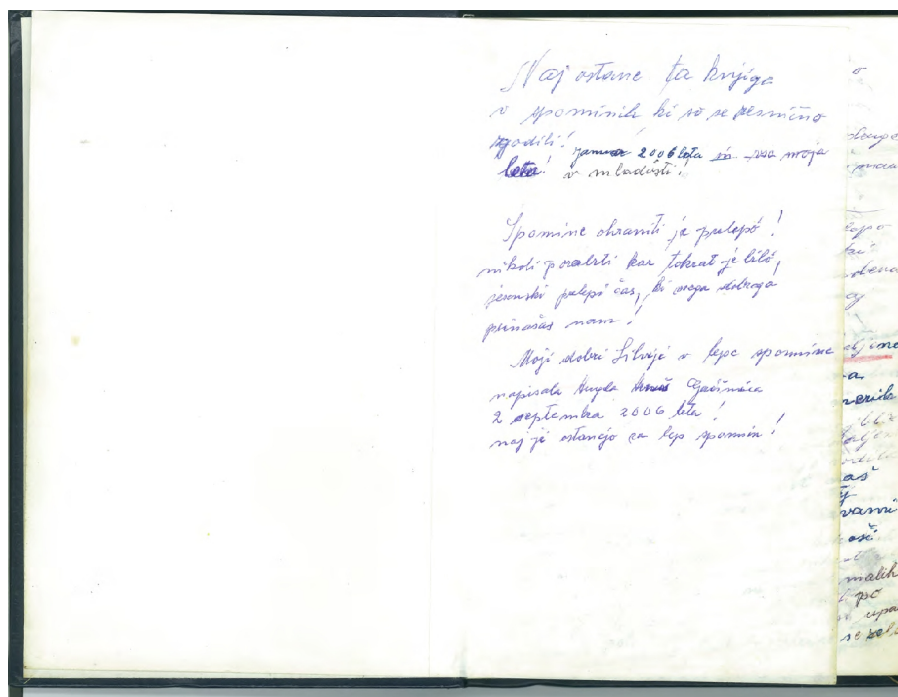
Vaša hvaležna Silva
tudi v Albininem imenu«

Slika 13: Posvetilo Silvestre Brodnjak Angeli Arnuš. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Angela Arnuš je zapise posvetila Silvestri Brodnjak. 2. septembra 2006 ji je napisala:

»Moji dobri Silviji v lepe spomine,
Napisala Angela Arnuš Gorišnica
2 septembra 2006 leta!
Naj ji ostanejo za lep spomin!«

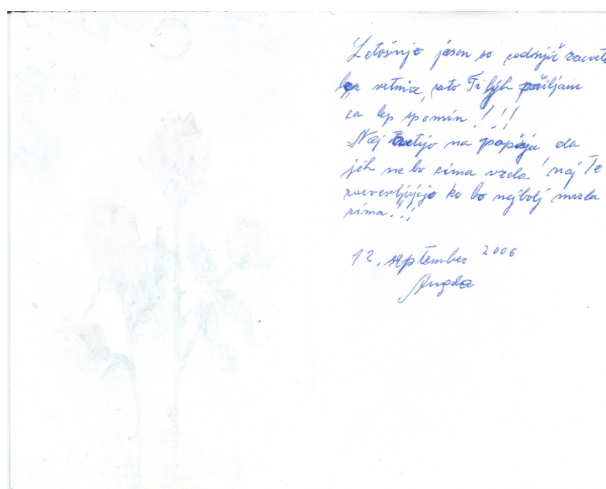
Slika 14: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Na posebnem listu ji je narisala šopek vrtnic, ob njem pa zapisala:

»Letošnjo jesen so zadnjič zacvele
lepe vrtnice, zato Ti jih pošiljam
za lep spomin!!!
Naj cvetijo na papirju, da
jih ne bo zima vzela naj Te
razveseljujejo ko bo najbolj mrzla
zima!!!
12. september 2006 Angela«

Slika 15: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

Slika 16: Posvetilo Angele Arnuš Silvestri Brodnjak, original. (Vir: Špela Bezjak, 2013)

6 INTERVJUJI

6.1 Intervju z županom občine Gorišnica Jožetom Kokotom

Ob našem obisku Gorišnice v četrtek, 7. 3. 2013, nas je sprejel tudi sedanji župan občine Gorišnica Jože Kokot. Predstavil nam je načrte občine Gorišnica v zvezi s prihodnostjo te domačije. V preteklem letu je občina pridobila gradbeno dovoljenje za gradnjo recepcije in parkirnih prostorov, ki naj bi bila izvedena v prihajajočem letu. S tem bi domačija pridobila še kakšnega obiskovalca več, možen bi bil tudi nakup raznih spominkov in razglednic. Občina skrbi za vzdrževanje okolice, razna manjša popravila in večja dela, kot sta košnja trave in oranje. Za vsa druga opravila in vodenje pa skrbijo člani Društva upokojencev Gorišnica. Angelo Arnuš nam je župan opisal z naslednjimi besedami:

»To je bila kmečka, skromna žena. Bila je zelo poštena. Na njo imam lepe spomine. Na pomoč je priskočila tudi pri obnovi domačije s svojimi nasveti. Lahko rečem, da je bila skriti talent. Res fajn ženska.«

Obudil pa je tudi spomine na Angelinega zgodaj umrlega sina Darka.

»Bila sva vrstnika, skupaj sva igrala nogomet, veliko popoldnevov smo preživeli skupaj. Umrli je tragično, pri služenju vojaškega roka v JLA. Pod seboj ga je pokopal tovornjak, s katerega je skočil, ko je le-ta zavozil s ceste,« nam je povedal gorišniški župan.

Slika 17: Na obisku pri gorišniškem županu Jožetu Kokotu, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

Po obisku pri zdajšnjem županu smo v občinski stavbi srečali nekdanjega župana Slavka Visenjaka. Tudi on se je dobro spomnil tako Angele kot prizadevanj za ohranitev njene domačije. Povedal nam je, da mu je Angela ob različnih priložnostih voščila z doma narejenimi voščilnicami.

Slika 18: Raziskovalke v stavbi občine Gorišnica skupaj s Silvestro Brodnjak in Slavkom Visenjakom, 7. 3. 2013. (Vir: Marija Horvat, 2013)

Slika 19: Angelina ročno izdelana voščilnica. (Vir: Slavko Visenjak)

6.2 Intervju s Silvestro Brodnjak

Po opravljenem intervjuju z županom se je naše terensko delo nadaljevalo v družbi Silvestre Brodnjak, gospe, ki je Angelo tudi osebno poznala in jo spodbudila k pisanju spominov. Gospa Silvestra nas je spremljala na Angelin grob in ob tem pripovedovala, kako sta se z Angelo spoznali.

Slika 20: Ob družinskem grobu na gorišniškem pokopališču, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

Naše druženje se je nadaljevalo na Dominkovi domačiji, kjer smo si znova ogledali naš občinski spomenik. Povedala nam je, kako jo je spoznala, se z njo družila in jo pripravila k pisanju spominov. V zadnjih letih Angelinega življenja jo je tudi povezovala z njeno sestro Albino. Silvestra je Angelo ohranila v čudovitem spominu, naše zanimanje za njen rokopis in poznavanje njenega življenja jo je navdušilo. S seboj je prinesla albume slik, Angelina pisma, članke o njej in Dominkovi domačiji. Tako s pripovedovanjem kot z gradivom nam je veliko pomagala pri našem raziskovalnem delu. Ob tem nam je povedala:

»Dolgo je v meni zorela želja, da bi javno predstavila to, kar je s srcem in dušo kar nekaj let, tudi na mojo pobudo, pisno ohranjala pred pozabo ena najdragocenejših pričevalk življenja v Gorišnici, Angela Arnuš, žena, ki je kot zadnja skrbela za svojo rojstno hišo, več kot 300 let staro Dominkovo domačijo, da je postala pomnik življenja in preteklosti ne le na Ptujskem polju, ampak v celotnem slovenskem prostoru.

Angelo Arnuš, ki je 30. decembra 2007, žal, umrla, sem spoznala leta 2001 po zaslugi pesnika, pisatelja, ugankarja, novinarja in fotografa Ivana Cimermana. Ptujski literat je dolga leta zahajal k Angeli Arnuš, ki ga je spominjala na njegovo babico, s slamo krita hiša, za katero je skrbela, pa je bila podobna tistim domačijam, ki jih je imel v spominu iz svojega otroštva v Budini pri Ptujju. Ob vsakem obisku je poleg zanimivih pogovorov posnel tudi izjemne fotografije, ki jih je objavil v Ugankah vaščankah, svojstvenem pesniškem spomeniku preprosti kmečki ženici, ki je po svoji bistrosti in vsestranskosti prekašala marsikateroga izobraženca.

3. novembra 2001 smo na gradu Borl pripravili zanimivo predstavitev Cimermanovih Ugank vaščank, ki sta ji prisostvovali tudi Angela Arnuš in njena sestra Albina Fideršek iz Maribora.

To je bil začetek našega prijateljstva, v katerem sem igrala nekakšen vezni člen med dvema sestrama, ki sta bili zelo navezani druga na drugo, čeprav se zadnja leta nista več prav pogosto srečevali. Ker sta me zelo spominjali na moji pokojni mamo in botro, ki sta bili njunih let, sem rada zahajala v Gorišnico in o tem po telefonu poročala Albini v Maribor in obratno.

Ko je leta 2004 Angela zaradi težav z zdravjem morala ostati v bolnici, sem ji ob obisku podarila spominsko knjigo in jo spodbudila, naj začne zapisovati spomine, ki jih je tako rada obujala ob najinih pogovorih. Moji želji je ustregla in po dobrih dveh letih mi je do zadnje strani popisano knjigo tudi izročila.

Ko sem prebrala bogato vsebino, ilustrirano tudi z Angelinimi risbami, smo po posvetu z Ivanom Cimermanom leta 2007 z mojimi dijakinjami na Ekonomski šoli ŠC Ptuj pretipkale celoten Angelin rokopis. Angelo in Albino sem v času od leta 2001 do 2007 doživljala kot kmečko ženo in njeno sestro, intelektualko, ki pa sta bili pravzaprav obe intelektualki, le da je Albini bila dana možnost, da je šla na učiteljske v Maribor, Angela pa je ostala zvesta svoji rojstni vasi, svoji domačiji, zemlji in svojim ljudem. Prepričana sem, da nas ni malo, ki smo na obe ohranili premnoge nepozabne spomine.

Kmalu po tem sem se upokojila, zato je naš projekt ostal nedokončan. Spominsko knjigo sem leta 2008 izročila Občini Gorišnica, ker menim, da spada tja, kjer je Angela živela, delala in imela rada ljudi. Neizpolnjena želja pa mi ni dala miru. V nekdanjih sodelavkah iz Šolskega centra Ptuj, ki sta sedaj zaposleni v ptujski gimnaziji, Darinki Čretnik, prof. slov. jezika, in Slavici Bratuša, prof. nemškega jezika in dipl. etnologinji, sem našla sogovornici, ki sta se skupno s štirimi dijakinjami lotili Angelinih spominov. Tematika je tako mnogostranska, da jo bo težko obdelati v enem zamahu, zato si želim, da bi katera od sedanjih raziskovalk v času študija nadaljevala s preučevanjem tega, kar nam je v pisani besedi zapustila spoštovana Gorišničanka Angela Arnuš.«

Slika 21: Na Dominkovi domačiji, 7. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

6.3 Intervju s Frido Zorli

Ena od vodnic po Dominkovi domačiji je upokojena učiteljica Frida Zorli iz OŠ Dornava, sicer domačinka iz Gorišnice. V recepciji Dominkove domačije nam je pokazala kopijo Angelinih spominov, članke o njej in domačiji. Gradivo je zelo obširno in vestno urejeno, gospa Zorli nam ga je izročila, da smo ga lahko uporabili pri naši nalogi. Hkrati pa je navezala stike s prijaznimi domačini, ki so nam s svojimi spomini, gospod župnik pa tudi z matičnimi knjigami in kroniko, pomagali pri naši raziskavi.

Ob našem zadnjem obisku nam je podrobno razkazala celotno hišo, gospodarsko poslopje, kmetijska orodja, delavnico ... Veliko nam je povedala o Nemčevi družini in odgovarjala na naša vprašanja. Mnogo nam je povedala o Angelinem otroštvu, kako je živela celotna družina, o njihovih navadah, običajih ter opravilih. Povedala nam je tudi, da je Angelo večkrat obiskala v njeni hiši, ki stoji zraven Dominkove domačije.

Slika 22: Dominkova in v ozadju Angelina hiša, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013).

Ob Angelini smrti je v spominskem članku v občinskem glasilu Vesti iz vasi o njej zapisala:

»Zadnjih deset let, ko sem opravljala delo vodičke na Dominkovi domačiji, sem se imela priložnost dnevno srečevati z njo in jo bolje spoznati. Ukrivljena pod bremenom življenja in visoke starosti je bila še vedno bistrega uma, neizmerno prijazna in gostoljubna. Zelo rada je pripovedovala zgodbe, ki jih je pisalo življenje na Dominkovi domačiji, in to v klenem, živem narečju. Še posebej so bile dragocene njene pripovedi, ko so prihajali avtobusi šolskih otrok, da bi izvedeli, kako so nekoč živeli naši predniki.«

Na naše vprašanje, kakšen pomen imajo Angelini zapisi, nam je odgovorila:

»Ta zvezek je bogata zapuščina za rodove, ki prihajajo, da se zavedo svojih korenin.«

Informacije, ki smo jih pridobile, so bile izjemno koristne. Ob ogledu hiše smo si lahko živo predstavljale vse, kar je Angela zapisala v svojih spominih.

Slika 23: Frida Zorli razkazuje raziskovalkam Dominkovo domačijo, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013)

Slika 24: V notranjosti Dominkove domačije, 7. 3. 2013. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2013)

6.4 Intervju z Otilijo Brodnjak

Na dan sv. Gregorja, 12. 3. 2013, sva skupaj z mentoricama opravili intervju z gospo Otilijo Brodnjak, rojeno leta 1925. Naše srečanje je potekalo na njenem domu v Gorišnici. Otilija je Angelo zelo dobro poznala in se je je z veseljem spominjala. Z Angelo sta skupaj odraščali, saj sta bili podobne starosti, stanujoči v istem kraju.

Otilija nam je pripovedovala o Angelinih starših, Dominkove Kate se je spominjala kot dobre ženice, ki je imela rada vse otroke v vasi, na domačiji pa je vedno skrbela za red in čistočo. Mnogim ljudem je pomagala z nasveti in zelišči premagovati zdravstvene težave.

Spominjala se je, kako je z Angelo in njenim možem celo zimo pripravljala pustne maske in kako sta kasneje dobili prvo nagrado na pustni veselici v Gorišnici.

Pripovedovala nam je o spopadu med partizani in Nemci, ki se je zgodil 4. februarja 1945 za Dominkovo domačijo.

Osebno pozna tudi Slavka Cafuto, ki ga je Angela s svojim možem po sinovi smrti sprejela v svoj dom in ga ljubila kot sina.

Otilijino pričevanje je bil velik prispevek k najini raziskovalni nalogi.

Slika 25: Intervju z Otilijo Brodnjak, 12. 3. 2013. (Vir: Slavica Bratuša, 2013)

6.5 Intervju z Ivanom Cimermanom

Ivan Cimerman, pesnik, pisatelj, ugankar, novinar in fotograf, je dolga leta obiskoval Angelo Arnuš in Dominkovo domačijo. Leta 2001 je napisal knjigo Uganke vaščanke in ji jo ob Angelini 80-letnici posvetil. Knjiga je opremljena s številnimi fotografijami, na mnogih sta tudi Angela in njena domačija. Ker je v veliki meri zaslužen za nastanek Angelinih spominov, saj se je Silvestra Brodnjak preko njega in njegove knjige seznanila z Angelo, smo se preko elektronske pošte obrnil nanj.

Zastavile smo mu nekaj vprašanj, na katera nam je prijazno odgovoril. Hkrati pa nas je opozoril še na nekaj gradiva o Angeli in njeni domačiji.

»Angelo Arnuš, ki je bila rojena leta 1921, v starodavni, iz ilovice, plev in hrastovih tramov zgrajeni in s slamo kriti koči, sem srečal, ko sem iskal enkratne fotografske motive.

Ta prijazni, topli dom s črno kuhinjo, pečjo in majhnimi prostori je simbol domov, ki so dolga stoletja sestavljali vasi na Dravskem in Ptujskem polju. Tudi moj oče se je rodil v podobni koči, bliže mesta Ptuja, v vasi Budini, številka 44. V njej smo med vojno prebivali samo 2 leti (1943 – 1945). Že od zgodnjega otroštva sem navezan na navade, običaje, izročila, pripovedke, na duhovno in delovno izročilo, ki spremlja ob poštemem in trdem delu našega kmeškega človeka.

Te korenine so oblikovale tudi tematiko mojega pisanja, saj sem ob srečanju z Angelo, bilo je leta 1985, začutil, da nosi v svoji duši dobroto, iskrenost, poštenje in marljivost moje babice Julije. Moji ljudje s Ptujkega in Dravskega polja me navdihujejo pri pisanju o izseljencih, o usodah katerih sem 20 let pisal kot novinar in urednik izseljenske revije Rodna gruda ter v novelah in črticah (zbirka pesmi Slamnata vdova, novele v zbirki Zeleni grebeni). Izseljensko-povratniško tematiko opisujem tudi v zbirki novel Jaguar med sončnicami, ki izide to pomlad.

Angelo in njen arhaični kmečki svet, iz kakršnega izviram tudi sam, sem zajel s 170-imi ugankami in svojimi fotografijami v monografiji Uganke vaščanke (2001). V njej nastopa Angela na vrtu, pri žrmljah, ob hiši, peči, ... Ta zbirka je 'etnološko dragocena za naše prihajajoče rodove', so zapisali kritiki in etnologi. Bilo je lepo kramljati z Angelo, ki mi je predstavljala mojo drugo babico, pod brajdami, ob treh koruzjakih, ob vrčih, ki so služili za kisl mleko, ob stopah, s katerimi so luščili ajdovo zrnje. Bila je ljudska umetnica. Napisala je tudi odrsko igrico Koline in zgodbe, pri katerih sem jo spodbujal k pisanju. Izdelovala je imenitne torte za gostije in risala čestitke za praznike, obdelovala vrt. Včasih se vprašam: Zakaj je ta drobna, vedra ženica v meni prebudila toliko spečih vulkančkov dobrote? Zakaj me je nekaj svetlega gnalo na obiske te gradbene in duševne lepотиje? Morda zato, ker je nosila v sebi nekaj, kar težko najdem v tem svetu – notranjo lepoto.

Nazadnje sem jo opisal marca letos (2013) kot teto Meto v satirični črtici Kje bo domek za sedem mišk? Angelina ljubezen so bile – po smrti sina Darka in moža Antona – mucke. Še, še prihajam na Dominkovo domačijo, obdano z neko tiho, otroško dobrotljivostjo, kakršno smo imeli otroci Vera, Milan in jaz s staršema Ludoviko in Janezom le kratek čas po vojni v hišici Budina 44. Nazadnje sem to pomlad našel pri Dominkovih, med mahom s slamo pokrite strehe rastlino netresk. Bojevita in bodljikava štrli v svet. Ime netresk govori o tem, da strela nikoli ne trešči v hišo, streho, kjer raste. Hiša, ta topla lepotica, je stara 320! Morda pa strele treščijo samo v hiše, kjer prebiva Zlo?«

Slika 26: Ivan Cimerman in Angela Arnuš pred Dominkovo domačijo. (Vir: Silvestra Brodnjak, 2001)

6.6 Pogovor s Tinčkom Ivanušo

Tinček Ivanuša že leta s svojo kamero spremlja vse pomembnejše dogajanje v našem okolju. Posnel je tudi veliko slikovnega gradiva o Dominkovi domačiji, pa tudi o Angeli Arnuš. Povedal nam je:

»Angelo Arnuš in njeno mater Katarino sem dobro poznal. Na Dominkovi domačiji sem leta 1986 posnel zgodbo Pozabljena dežela. Pri snemanju sta sodelovali tako Angela kot njena mati Katarina, ki sta trebili buče. Hotel sem pokazati že pozabljena opravila in običaje. Pozneje sem posnel vsaj 15 filmov o njej in njeni domačiji.

Pogosto sem jo obiskoval skupaj z Ivanom Cimermanom. Večkrat mi je statirala – čistila lükec, trebila buče, pogosto sem jo posnel v Dominkovi domačiji.

Vsakič, ko sem se peljal mimo, sem se oglasil pri njej, vedno sem ji šel voščiti za veliko noč in novo leto, obiskoval sem jo tudi v Muretincih. Bila je čudovita ženska – s seboj je na svet prinesla pamet in dobroto.«

Slika 27: Tinček Ivanuša z Angelo Arnuš, april 1996. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

7 OPRAVILA

7.1 Očetova opravila

Angela Arnuš je pri pisanju svojih spominov namenila veliko pozornost tudi vsakodnevnim opravilom, saj so le-ta močno vplivala na kakovost njihovega življenja. Opravila so bila vedno skrbno načrtovana, sodelovali so vsi družinski člani. Na to je močno vplivalo zgodovinsko ozadje pa tudi čas druge svetovne vojne, ki je odločilno vplival na Angelino družino. Zgodovinsko ozadje bo imelo pri izdelavi najinega dela raziskovalne naloge pomembno vlogo, saj bom opravila in njihovo izvedbo raziskovala v predvojnem, vojnem in povojnem času. Iz spominov lahko razberemo, da je njihovo življenje temeljilo na delu, zato je njihova domača miza vedno ponujala kruh – vir življenja. Posebno vlogo je imel tudi Angelin oče, ki je bil zelo nadarjen človek z veliko modrostjo, opravljal je različna dela in ne le družini, temveč tudi okoliški skupnosti prinesel veliko koristnega.

»Moj ata!

Vedno so bili dobre volje, znali so narediti marsikaj lepega. Če smo otroci bili neubogljivi, so ata šli za hišo, odrezali šibo, jo prinesli mami in rekli, natepi jih, jaz jih ne morem, in nikoli nismo bili okregani ali kedaj tepeni. Vse to so prepustili mami in samo mama so imeli nad nami vso oblast! Bili so preveč dobra duša, da bi koga prizadeli. Zato smo mamu imeli v velikem spoštovanju in ubogljivi smo bili. Vse mogoče igrače so nam delali, da bi nas razveselili. Iz lesa, pozimi iz repe so bile izrezljane. Časa so imeli malo, dela je bilo vedno dovolj. Polja smo imeli ravno za nas dovolj. Bili pa so zelo veseli vsakega igranja na inštrumente, zato so si kupili že pri vojaki na Dunaju ustno harmoniko, ki so jo igrali z usti. Bila je dolga okoli 50 centimetrov, z lepimi glasovi, ki so jih vedeli samo ata igrati, nam, otrokom jih niso pustili. Najlepši je bil njihov dunajski valček, ki so ga zaigrali velikokrat, tudi plesati so znali zelo lepo, mama pa niso znali, saj ni bilo nikogar, ki bi mamu naučil, a mama tega niso hoteli. Bili so izučeni za urarja, zato so doma popravljali ure, ki so na velikem tramu tiktakale dan in noč. Po poljih smo mi otroci z mamu morali veliko postoriti. Posebno, ko se je morala koruza okopati, krompir posaditi, potem ga osipati, pa tudi koruzo. Tudi buč smo veliko sadili, ki smo jih pozimi morali otroci luščiti semena, ki smo jih sadili za dobro bučno olje, ata so zelo radi jedli čebulo z oljem. Nekatero leto, ko so buče lepo obrodile, smo včasih naredili do 35 litrov bučnega olja. To je moralo biti za celo leto. Ko je bilo v jeseni vse pospravljeno, so si že ata brusili nože za zelje ribati. Ko je že deska od nožev bila precej obrabljena, so si naredili vse novo desko, na kateri so bili pritrjeni ostri železni noži, ki so takoj, ko je dozorelo zelje, začeli ribati zelje. Vsem velikim kmetom so vsaki večer hodili kmetom ribat zelje, to je trajalo od polovice oktobra do mrzlih dni, da so vsem zribali. Ljudje so nekdanj veliko jedli zelja in krompirja, pa tudi včasih so bili žganci in zelje že zjutraj na mizi. A mi se ga nismo nikdar naveličali, posebno, če so bili zabeljeni žganci z dišečimi ocvirki, ki so že okoli hiše lepo dišali in vsi smo se teh dobrot nekdanjih vedno radi z veseljem spominjali!!! Napisala Angela Arnuš 12. 6. 2006 leta«

Iz tega odlomka je moč razbrati, kakšen človek je bil Angelin oče po srcu in kakšne odnose je imel z drugimi družinskimi člani. Kljub kmečkemu okolju pa ni bil usmerjen le v kmečka opravila in kmečki način življenja. Bil je dejaven na več področjih, zanimala ga je tudi glasba, rad je plesal in igral na ustno harmoniko. V življenju je izkoristil vsako priložnost, da bi se naučil kaj novega. Med služenjem vojske se je izučil za urarja in od takrat je bilo v njihovem domu vedno moč slišati ure, ki jih je popravljajal. Angela, sestra in brat so imeli lep spomin nanje.

»4.) Ure ure !!!

V tistem času, ko so živeli moj ata, smo bili Slovenci pod Avstro-Ogrsko, to je bila Avstrija. Morali so iti služiti vojaški rok na Dunaj, 3 leta ! vse to so ata povedali mami in sedaj lahko jaz zapišem !! Tisti čas so vojaki bili v kasarnah, njihovi oficirji pa so bili v privatnih stanovanjih in vsak vojak oficir je moral imeti enega vojaka, si ga je sam izbral, in mojega je izbral en dober oficir, in ata so mu čistili čevlje, obleko, pospravljali njegovo sobo, v jutranjih urah so imeli vežbe, popoldne pa imeli precej prostega časa, in ta atov oficir jih je vprašal, če bi se hotel kaj izučiti kakšen poklic, in ata so izrazili željo, da bi radi popravljali ure , in on jih je peljal k enemu urarju, nekje sredi Dunaja in tam so ata hodili dan za dnem, vsa 3 leta v uk - po končanem služenju so lahko odšli nazaj domov! Tistikrat so vojaki dobili tudi nekaj denarja, ata so ga skrbno hranili, so si za tisti denar na Dunaju vse tisto orodje, ki je bilo potrebno pri popravilu ur, kupili, in ga prinesli domov, tisti urar jim je dal celo spričevalo, da so uspešno naredili urarski poklic.«

»In enkrat je moški prinesel uro, ki je imela kukavico, vsako uro je zakukala. Tega smo bili otroci zelo veseli, gledali smo, ko so se odprla vratca na uri in takrat se je prikazala kukavica in zakukala uro. In žalostni smo bili, ko je tisti človek odnesel domov popravljeno kukavico in atu je dal še več denarja, kakor so ga zaslužili.«

Jeseni je oče od vseh svetnikov do decembra ribal zelje pri velikih kmetih.

»Ata bi pač radi nekaj zaslužili in so si omislili nože za zelje ribati, že nekdaj so kupili rezila takega materjala, ki so bile narejene britve za moške briti, ogrodje so naredili sami. V jeseni, ko je zraslo veliko zelja, posebno veliki kmeti so ga ribali dosti, saj so morali jesti imeti za svoje dekline in hlapce, pa še kakšnega pastirka, ki je pasel veliko krav. To je bilo vsako leto ob vseh svetnikih pa do decembra, enemu velikemu kmetu so eno večer naribali 3 velike kadi, za zajtrk so jedli zelje in žgance. In to je bil največji kmet v Moškanjcih. Do polnoči so bile vse 3 kadi polne in vse ženske, ki so pomagale, pa tudi hlapci, ki so klačili zelje, so po končanem delu naredile kuhana, pečenega mladega prašička, in potice so bile, in tudi ata so dobili dobrote domov. K atu je prišel en kmet, da mu naj posodijo te nože – in ata so mu rekli, ne vem, kaj, če se boš porezal – saj bom počasi ribal, optal je nože na hrbet in odšel. Čez kako uro se je prikazal pri nas z obvezanima rokama. Prosil je, stric, pridite po nože in nam vi zribljite zelje, kaj sem ti rekel, so se ata pohecali, a ti bi si rad že zraven meso narezal, ne, le tako strašno ostri so, ata, bi se lahko prstov znebil, on je namreč mislil, da mu bodo ata zaračunali, on pa ni imel denarja, in kakšnemu revežu so rajši zastonj zribali. In nože so ata očistili, jih namazali z oljem in jih shranili za prihodnje leto. In prišla so druga dela, mene so prosili, naj jim pomagam kuriti v železno pečko, ki je bila v kuhinji, da so ata poskrbeli za piskre, ki so imeli luknje. Na velikem ročaju je bilo pritrjeno tako debelo železo, ki se je moralo tako segreti, da je bilo rdeče. Jaz sem kurila s koruznimi storži, ata so med tem pripravili, luknje očistili, namazali z nekim oljem in solmijakom, na luknje so dali cink, ki so ga prej s kleščami naščipali, potem so prijeli za palico, ki je bilo pritrjeno rdečo železo, s katero so luknje zadelali.«

»Ko je žito na pomlad ozelenelo, so ata odšli na vsako njivo pogledat, kje bi raslo najlepše žito, da bi ga sami še nezrelega poželi. Takrat so to žitno slamo rabili za

izdelovanje klobukov, to so bili iz slame pleteni ročno, bili so lepi beli. Takrat so moški zelo radi nosili slamnate klobuke. Ko je žito pognalo klasje in začelo lepo cveteti, takrat ga bilo treba požeti. Povezali so jih v ne velike snope, da bi se prej sušila slama, ti snopiči so se sušili okoli hiše lepo vsak zase in vsak dan je trebalo obračati te snopiče, postavljene kvišku. Bilo je s tem veliko dela, so mi mama povedali.«

Citirani deli nam potrjujejo, da je oče vsa svoja znanja s pridom izkoristil in prinašal še dodatni denar v domačo hišo. Družina je zaradi njegove iznajdljivosti in dela tudi drugih družinskih članov vedno dobro živela. Zanimivo je tudi, kako so ta znanja sprejeli domačini in ga poiskali vedno, ko so bili pomoči potrebni. Znal je postoriti veliko praktičnih del. Iz lesa in repe je za otroke izdeloval igrače, popravil je dežnike, preluknjane lonce, rožne vence, pletel slamnike... Angela svojega očeta v spominih opisuje kot nežnega, pametnega in vsestransko nadarjenega človeka.

7.2 Kmečka opravila

Za družino je pomenilo glavni vir preživetja – obdelovanje zemlje, skupaj z drugimi kmečkimi opravili. Sodelovali so vsi družinski člani, saj so znali vsi postoriti vse in si med seboj pomagali. Na delo niso nikoli gledali kot na kazen, temveč so se ob delu družili. Vedno so bili srečni, ko je bilo vse postorjeno in se je družina zvečer zbrala ob domači peči.

»Bila je že pozna jesen, nekako en teden pred vsemi svetniki. Tako živo mi je ostalo v spominu, da bi to vse rada opisala. Bila je sobota, takrat smo imeli tudi v soboto pouk. In tisto jutro me je prebudilo neko ropotanje, ki je prihajalo iz kuhinje. Gotovo že mama kuhajo zajtrk, sem pomislila. Odgrnila sem zaveso na oknu, a nisem videla nič, bilo je še vse temno. Biti je moralo zelo zgodaj. Hitro sem zlezla pod odejo, se pokrila čez glavo, da ne bi nič slišala in želela sem zopet zaspati, a v tistem trenutku so mama že prišli v hišo z lučjo. Bila je petrolejka, ki jim je v kuhinji vedno svetila. Druga je bila večja, ki je visela nad mizo v veliki hiši. Prinesli so še toplo vodo, potem so začeli v tiste ničke z moko trgati kvas in ga dolili. Vodo toplo so prillili in zmešali s kuhalnico moko, da bo vzhajal. Nato so stopili še ata čisto tiho k mami in jim nekaj šepetali in mama so na glas rekli, si dobil katerega orača. Danes bo lepo vreme, zato moramo pohiteti, in še na zadnji njivi posejati žito. Hm, so ata rekli, nikogar nisem dobil, vsi imajo veliko dela. Ata so povedali, eden, še nima koruznice požete, drugemu je kobila povrgla žrebička, tretji pa ima bolno ženo. Tako, da bomo sami orali, so rekli, sami smo mogli tolikokrat, pa bi že nekako šlo, samo stric ne bo gonil krav, ker ga preveč boli noga, so povedali mama. Jaz pa ne morem, ker moram speči kruh. Nič ne skrbi, Tina, pa ona ne bo šla v šolo, saj še nikoli ni bila doma, to ne bo nikakšne škode. Takoj sem razumela, kako se je vse odločilo. Pa bo zmogla, so vprašali ata, pa saj boš ti zraven, Ti naklači v krpele krmo, da boš dal kravam, ko bosta končala z oranjem, in žegnano šibo sem dala na voz. Jaz pridem na polje, ko bom spekla kruh, in obed vama bom prinesla. Ti spravi vse na voz, vreča žita je tam. Sestre že ni bilo nikjer, odpeljala se je na Ptuj v gimnazijo, najmlajši brat je hodil v drugi razred, jaz pa v 5. razred. Nisem imela časa več razmišljati, saj so že mama klicali jest, na mizi je. Skočila sem pokonci, z jezo prijela brata za lase in ga stresla, pa tudi kričala sem nad njim, kaj ne misliš iti v šolo? Hitro je skočil v hlače in že je bil pri mizi, zgrabil za žlico in jo nesel k ustom. A mama so ga hitro posvarili in rekli molili bomo prej in že so se pokrižali in očenaš je stekel kot vedno. Na mizi so se bohotili koruzni žganci, polit z mlekom in dišečimi ocvirki. Jesti skoro nisem mogla, v mislih sem bila na poti v šolo. Pa ravno danes, ko je moj najljubši predmet 2 uri risanja. Brat je stekel proti veliki cesti, ki je bila oddaljena kakih 110 metrov. Tekel je bos, saj čevljev nismo prej obuvali, ko je padla prva slana ali celo sneg. Čevlji so bili narejeni iz svinjskega ledra in domači čevljar nam jih je delal. Odšla sem iz hiše in solze so me oblile, ki pa sem jih hitro obrisala, da me mama ne bi videli, saj sem jih vedno

ubogala. Ata so med tem vse zložili na voz, brano, plug in vse, kar bova potrebovala pri oranju. Mene pa je prijel nekak strah, bodo krave mene ubogale, saj to je moje prvo oranje. Ata so iz štale prignali že starejšo kravo, da sva jo vpregla v voz, nato še mlajšo. Nato so se na vratih pojavili stric. V rokah so držali dva kosa kruha, starega, posipana je bila sol na kruh, kravi sta stegnili jezike in se oblizovali. Stric so prijeli za bič in ga dali meni. Še prej naredili pred kravami križ z bičem in rekli ne smeš jih z bičem pretepati in lepo jih goni, nato so jih pobožali po glavi in hitro izginili v hiško. Ko so šli proti hiši, so si s predpasnikom obrisali nos, mogoče so tudi oni zajokali, ker ne morejo več na njive in polje, ki so ga tako radi imeli. Krave so stric oskrbovali in kar se je na njivah sejalo, so vse stric odločali, mama so mi povedali, da so jih stric naučili sejati žito! Ata so mi na vozu naredili prostor in rekli, naj sedem na vrečo semenskega žita. Ata se niso nikoli vtikali v kmečke posle, vse sta z mamom odločala s stricem in dobro gospodarila. Ata so prijeli za štrike in kravi sta začeli stopati proti cesti, ata so šli peš zraven krav, imeli so obute stare čevlje, jaz sem bila bosa. Megla, ki se je zjutraj vlekla po polju, se je počasi izgubljala in pokazalo se je sonce. Krave so kar hitreje začele stopati in že je voz zavil na stransko cesto, ki je vodila na polje. Od daleč sem že zagledala zvonik od cerkve in šola je bila zraven. Jesensko listje je bilo že lepo obarvano v vseh mogočih barvah. Peljala sva se mimo majhnega gozdiča in pomislila sem na gobe, ki sem jih včasih nabirala. Na poljski cesti je voz poskakoval, kajti cesta je bila posuta z debelim kamenjem. Zdelo se mi je, da sva preveč hitro pripeljala na njivo, in potem sem že slišala ata. Ko so rekli oha, sta se kravi ustavili, skočila sem z voza, da sem prijela za povodce krav, da so ata vse z voza namestili na njivo, nato sva vpregli kravi k plugu. Bog nama pomagaj, so ata izrekli düjo in kravi sta začeli vleči težki plug. Ti pa pazi, da bosta lepo šli, liša, starejša mora iti po sredini ogona, mlajša zraven. Pazi, da bosta vedno tako šli, to so bili zadnji napotki. Pazila sem, da ne bi kam drugam stopili, bili so takrat na njivah ogoni. To so bile 4 brazde skupaj, zemlja je bila precej vlažna, zato so morali ata sproti z otiko čistiti plug. Imela sva še nekaj brazd, ko je zazvonilo poldne. Videla sem, da so ata privzdignili klobuk se pokrižali, jaz pa tudi. Moliti ni bilo časa, morala sva hiteti, kajti mama bodo vsaki čas prišli na njivo. Še zadnjo brazdo so obrnile krave in sva jih rešila muke. Hitro so jih ata oskrbeli s krmo, midva pa sva sedla na voz in zagledala mamom, kako naglo so stopali proti nama. Hitro so na voz dali kosilo, bil je krompirjev zos in vsakemu še zraven 2 kuhani jajci, jaz kruh, 1 liter nekakšne pijače. Mama so vzeli iz vreče žito in ga iz vreče vsipali v sejalnico in si jo okoli vratu nadedli, začeli so sejati žito, stopali so hitro, da bi prej končali. Ata so dali brano na njivo, vpregli so starejšo kravo v brano in začela se je vleka po njivi, jaz sem prijela štrik in potegnila kravo v razgon, da je lažje šla, sem si mislila. Ata so držali brano, da so lepo poravnavali zemljo, kravo sem priganjala, da bi hitreje stopala, a so ata rekli, da naj tudi z drugo poskusima, a ni hotela, pa sva morala vse pobranati s staro. Če bi bil stric zraven, bi bilo vse drugače, take misli so mi rojile po glavi. Mama so medtem že končali s sejanjem in so rekli, danes je zadosti, v ponedeljek bom šla in vse na njivi pospravila in grude potolkla. Danes je še veliko dela doma. Tudi midva sva počasi končala z brananjem, mama so se še obrnili nazaj in zaklicali, na žegnano šibo ne pozabita. Ata so vse zložili na voz, takrat sem začela iskati tisto šibo, a so mi jo ata že dali v roko in rekli, letos pa jo boš ti dala na njivo, nekje proti sredini jo zatakni v zemljo precej globoko. Storila sem in v meni se je vzbudil nekakšni ponos! Zapregla sva kravi v voz, ata so spet stopali poleg voza peš, jaz pa sem spet sedla na voz. Nič nisem več razmišljala, ker se je voz enakomerno zibal, sem skoro zaspala. Videla sem, kako so vrane preletavale njivo, niti zavedala se nisem, da smo že na domačem dvorišču. Pristopili so mama in pomagali spraviti kravi v štalo in ata so že brusili koso in šli kositi travo za krave. Meni pa so mama mignili z roko, naj grem povem v hiško k stricu, kako je bilo na polju. Odprla sem vrata v hiško, stric je sedel na postelji, bolano nogo je imel na postelji, ona zdrava mu je visela s postelje in bilo je videti, kot bi hotel vstati, dvignil je glavo pokonci, vstal pa ni. Ko me je zagledal, so se mu oči zasvetile, in rekel, pridi k meni in mi povej, kako je šlo oranje. Eh, stric, če bi vi bili na polju, bi bilo drugače, ta mlada bi

brusni kamen, na kamnu so ata držali koso, da se je lepo brusila, tudi nože smo vedno brusili tako, posebno, predno smo imeli koline. Noži so morali biti lepo nabrušeni. Včasih me je začela boleti roka, a nisem rekla nič, govorila o tem. Sem pač bila sposobna za taka dela. Bila sem edini stvor za vse! In ata so morali še posebej kose nabrusiti z ročnim kamnom! jaz sem se sama naučila nabrusiti koso! Ko sem se poročila, je moj mož znal vse to, saj so ga naučili njegov oče. Pa sva z možem prvič kosila travo doma, naenkrat mi reče, naj jaz nabrusim koso, veš, zdi se mi, da lepše kosiš, meni pa tako slabo reže. Kaj sem hotela, nabrusila sem mu koso, poglej, kako sedaj reže kosa, kot bi plavala po travi. In od takrat sem morala jaz brusiti obema kose. Travo sva z mamo morali raztrositi sami, bilo je veliko dela. Čez dve leti so se že dobile kosilnice in veliki kmetje so jih kupili in niso imeli več tujih koscev in tako so kosci šli počasi v pozabo! Lepo pa je bilo, ko so kosci zjutraj zapeli, pa tudi takrat, ko je bil travnik pokošen. Sedaj pa ni več travnikov cvetočih niti krav, ki bi se pasle na njih, in vprežene živine, konji so samo še za jahanje in šport. Vse je odšlo in tudi naša lepa mladost!

maj 28. 5. 2005 Angela«

Angela je sama o sebi dejala: »Sem pač bila sposobna za taka dela. Bila sem edini stvor za vse!« In res je bilo, da se je naučila vsega, četudi je brušenje kose že od nekdaj veljalo za moško opravilo. Še nekaj časa po vojni so za košnjo uporabljali doma brušene kose. Predstavljeno je tudi priložnostno delo koscev, ki so jih nekdaj velike kmetije najemale na svojih posestvih. A že čez malo časa so veliki kmetje kupili prve kosilnice in košnja s kosci je šla v pozabo.

»Ko žito zori!!!

Ko žito zori, škrjanček nad njim pa veselo žgoli! Žito je začelo nagibati svoje zrelo klasje. Mak je rdel s svojimi cvetovi in bilo je lepo videti, plavica je zraven cvetela, da je žito v svojem sijalo od sonca ožarjeno zrelo. Mama so se popoldanski ob nedeljskih sprehodih šli na polje med zoreče žito, prijeli za zoreči klas, ga v rokah ogledali, kedaj bo zrnje dovolj trdo, da bo za požeti. Kaki teden so že vedeli prej, kdaj bo se začela žetev. Tako so naprosili žanjice, ki nam bodo požele žito! Imeli smo na vseh 4 njivah posejano žito, polovico njive žito, drugo polovico je bila posejana koruza ali krompir, pa tudi pšenico smo včasih sejali za belo moko, nekdaj si moral sejati pšenico, če si hotel imeti belo moko.

Časi so se počasi spreminjali in vedno več so ljudje sejali pšenice in rž so nekateri kmetje začeli opuščati, le mi smo vztrajali in sejali samo žito, zato so mlinarji začeli dajati za žitno zrnje pšenično moko. In tako so mi mama naročili, naj peljem žito v mlin in mlinar mi je rekel, kaj bi hotela imeti za to žitno zrnje. Bil je zelo vesel tega zrnja in mi rekel, ker jim v mlinu primanjkuje ržene moke, ker ničče ne pripelje več žita, zato mi je nagraabil toliko bele moke, kolikor je bilo težko tisto rženega zrnja in tega skoraj nisem mogla verjeti, mama so se doma tako razveselil bele moke, ker smo je vedno imeli do takrat bolj malo. In mlinar mi je naročil, če imamo še doma kaj žita, ga naj pripeljemo v mlin. Dobila sem enega prevoznika in z mamo sva nagraabili dve vreči žita, in tudi temu prevozniku eno vrečo dali, da je tudi on dobil belo moko. Doma so mama vili roke, kam bodo shranili toliko moke in so našli prostor, da smo jo spravili na dobro suho mesto in od takrat so ljudje spet začeli sejati tudi žito, da je bilo tudi ržene moke dovolj za črni kruh. Doma smo imeli ročne žrmlje za mleti zrnje. Ko so otroci bili še osnovnošolčki, smo tudi morali na njive iti pobirat pšeničnega klasja. Veliki kmetje so imeli posejane precej pšenice in ko so jo želi, je bilo po tleh raztepenih veliko pšeničnega klasja. Mi, ki nismo imeli nič pšenice, smo lahko šli na tiste kmečke njive z rokami pobirat pšeničnega klasja. S sestro sva ga precej nabrali, vsaki dan po šoli sva odšli na tiste njive, ki je bila požeta pšenica. Mama so jo omlatili tiste klase in pšeničnega zrnja je bilo nekaj. Dve pleteni iz slame posodici, ki so jo mama potem z domačimi žrmljami zmleli, to je bila tako dišeča domača moka in iz te moke so nam spekli pšenične kolačke za nedeljo. Kmetje niso rekli nič zaradi tistega

pobranega klasja, saj so ga za sebe imeli dovolj. To so bili časi, ko smo tudi otroci morali delati za kruh.

Na žitnem polju se je potem posejala ajda, ki je kmalu zacvetela v belem rožnatem tonu! In eno leto je bila velika suša, da je ajda ostala tako majhna, da je nismo mogli žeti s srpi. Čeravno je bila tako majhna, smo jo z rokami spulili iz zemlje in delali majhne snopiče, jih potem postavili po 4 snopiče skupaj, da se je osušila. Ko je zapihal tisti topli vetrič, je kmalu bila za odpeljati domov, potem smo jo s cepmi ročno omlatili. Zrnje je bilo tako lepo in veliko ga je bilo, več kot ajdove slame. In to ajdo, ki smo jo ročno pulili tudi mi vsi otroci, mi je ostala v lepem spominu. Tudi ajdovega medu smo tisto leto dobili nekaj od soseda, ki je imel okoli 20 panjev in ajdov med je bil zelo dober, bil je temne barve in poln lepe arome, kot bi duhal ajdo na polju!

18. julij 2005 zapisala Angela Arnuš«

Nemčevi so sejali predvsem žito in ga dali v mlinu mleti. Spomin na čase, ko so še otroci služili kruh za svojo družino, in na čase, ko je bela moka pomenila priboljšek. Na polju so sejali ajdo in Angela se spominja prelepih, belo rožnatih cvetov ajde, ki so jo jeseni želi s srpi. Zgodilo se je, da je bila takšna suša, da to ni bilo mogoče, zato so jo pulili z rokami. Pridobivali so tudi ajdov med.

Slika 29: Angelina risba sejalca. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

Orodja, s katerimi so opravljali kmečka dela, so še danes lepo ohranjena in zbrana na Dominkovi domačiji, kjer si jih lahko obiskovalci tudi поблиže ogledajo.

Slika 30: Kmečko orodje na Dominkovi domačiji. (Vir: Anja Hribar, 2013)

7.3 Opravila in hrana

Spomin na čase, ko se za pripravo obrokov ni odhitelo v trgovino. To so bili časi, ko je hrana še imela svoj pomen, bila je bolj cenjena in spoštovana. Skoraj vsa živila so bila pridelana doma ali pa so naredili kakšno blagovno menjavo. Kupilo se je malo, pa še to zelo poredko, mogoče kakšna začimba, ki pa je bila nekaj posebnega pri kuhanju. Naučili so se uporabiti vsako živilo in iz njega pripraviti nekaj okusnega, kar bi obogatilo njihovo mizo. Kosilo je bilo glavni dnevni obrok. Vedno so jedli skupaj, zbrala se je cela družina. Doma so pridelovali bučno olje, mati je pekla kruh, da niso bili nikoli lačni. Izdelovala je tudi domači sir, za priboljšek je pekla sirovo in ocvirkovo pogačo.

»Domači sir!

Mama so poleti, ko so krave imele dosti hrane, in če smo še telička prodali, sta kravi dajali precej mleka, ki pa ga nismo imeli preveč, saj so mama radi delali domači sir! Vsak dan so nalivali sproti pomolzeno mleko v lončene posode, take so delali lončarji prav za kisati mleko. V dveh dneh se je nalito mleko skisalo, na vrhu te posode je vedno bilo nekaj kisle smetane, ki so jo mama pobrali v lonček, da so v nedeljo naredili sirovo pogačo, smo rekli. Včasih je bila ta pogača iz bele moke, drugič iz ajdove moke, pa tudi iz pšenice. Doma v žrmljah zmleta pšenica, ki je tako lepo dišala, taka se je meni zdela najboljša. Če pa kedaj pozimi ni bilo sira, so nam mama, ko so mesili kruh, krušno moko vzeli, leseno žlico nekaj moke razvaljali na leseni lopar, s katerim so devali kruh v peč, in tistem so razvaljali krušno testo. Okoli naredili zavihke s testa, da ne bi zaseka odtekala, ki so jo pomazali na to krušno testo. Z loparjem, na katerem je bilo testo, dali na pleh, narejen prav za take pogače. Ko je bila peč dovolj vroča, so z loparja dali na tistem plehu v peč. To je bila ta pogača, ko ni bilo sira. Če je kdo šel mimo naše hiše, ker je tik pred našo bila pešpot, je že zadišala ta krušna pogača in eden je kar na glas rekel. Hm, kako diši, Dominkovi pečejo ocvirkovo pogačo! Drugi sir se je delal v peči. Ko se je naredilo kislo mleko, so potem postavili lonce v peč, da se je pretopilo v sir, ki so ga potem dali v savjet, zavezali, da je vsa odvečna voda stekla iz sira in takrat so ga zamesili s soljo in kumino in sivim poprom. Oblikovali so v rokah narejene, smo vedno rekli sireke, ki so jih dali na desko, katera je bila na podstrešju pri majhnem okencu in tja nišče ni mogel drugače, kakor če bi postavil lestev. Takrat je bil moj brat in naš bratranec, ki sta vedno hodila skupaj po gobe, kostanje v jesen in vse mogoče sta včasih prinesla domov. Mama so naredili 10 takih sirekov, jih dali sušit na tisto okence. Zjutraj so mama rekli, grema danes na polje okapat koruze, in ena nama bo prišla pomagat. Počakaj, jaz grem na podstrešje po sireke, da bomo imele za južino. Že sem slišala iz podstrešja tak, niti enega ni več, so tako glasno rekli, da sem jih slišala. In prišli so dol, potem sva ugotavljali, kdo bi te sireke odnesel, jaz sem rekla, sraka ni odnesla, če bi kluvnila, bi se sir raztepel – potem pa je bil krščeni tat. Kaj bom pa sedaj dala za južino, dobro, da še imam nalito, gotovo je že kislo mleko, bom to vzela s seboj in nekaj lüka, pa kruh je sinoči pečen. Le nama ni šlo iz glave, kdo bi nam odnesel te sireke – nikoli ne bi izvedeli, če ne bi naš bratranec meni povedal. Škoda, sem rekla, da mama tega niso mogli izvedeti, ker so umrli. Moj brat je rekel temu bratrancu, da bosta odnesla sir, brat je naredil na dolgo palico žebelj in s tem je nataknil sirek in vsakega posebej dal v predpasnik. Ko sta imela vse v predpasniku, sta šla k stari materi in tam ukradla polovico kolača kruha in sta imela za tisti večer dovolj. Bila sem jezna, zakaj mi ni hotel prej povedati, in to si je hotel svojo vest olajšati, saj je že čez en mesec umrl ta naš bratranec. Zapisala sem zato, kako pride enkrat vse na dan, pa četudi za veliko let! Še eno bom zapisala. Ata in stric sta celi dan mlatila oves, nato sta ga na vejalnik očistila, ga pograbila v 3 vreče, vreče sta zavezala in pustila v škednju, ker v temi ne bi rada nesla v klet, kjer je bilo skranjeno tudi drugo zrnje.

Drugo jutro ni bilo nobene vreče v škednju, vse tri so ponoči izginile. Mama so zjutraj vstali in rekli atu, naj takoj gre k onemu trgovcu v sosednjo faro, da se tam nahaja naš oves. In ata so odšli k tistemu trgovcu in res našli vse 3 vreče ovsa, na vrečah je bil še napisan od našega ata naslov. In trgovec je verjel, potem sta se pogovorila, ata niso hoteli nazaj ovsa. Rekli so, ti si plačal oves in ga imej, meni ta oves vsipaj ven sebi, meni pa daj vreče nazaj, saj teh novih vreč ne dam in trgovec je bil s tem zadovoljen.

Kaj pa oves? so mama vprašali ata, trgovec mi ga tako ne bi hotel dati nazaj! Naj bo so rekli mama, vse se na tem svetu enkrat plača, bo že nekak. In tisto leto nam je obrodila ajda tako, da še nikoli prej in nikdar več. Vse posode so polne bile ajdovega zrnja, da smo jedli po mili volji kašo, ajdove pogače, koline ajdove, imeli smo je še za drugo leto dovolj.

Če ti kdo naredi krivico, bo vse enkrat plačano, zato je vredno biti pošten!

10. Junij 20005 Angela A.«

Angelina mati je zmeraj poskrbela, da je bila miza polna raznih domačih dobrot. Poletni višek mleka je tako porabila za izdelovanje sirekov, to je bil poseben način izdelovanja domačega sira. Najprej se je mleko kisalo kar dva dni, nato pa so vsebino v lončenih posodah dali v peč, da je nastal sir. Ta sir so precedili in ohladili, ga zmešali s kumino, soljo in poprom ter ga z rokami oblikovali navadno v obliko stožca in ga pustili, da se je posušil. Sireke so nato postavili na podstrešje na deskici. Zgodilo se je, da so sireke ukradli, in šele po materini smrti se je razkrilo, da sta jih vzela brat in bratranec. Mati je pekla ocvirkove in sirove pogače.

To pa ni bila edina kraja, zaradi katere so bili prikrajšani za svoj pridelek. Ukradli so jim tri vreče ovsa in jih prodali trgovcu. Tako so jim ostale le nove vreče, ki si jih je oče pridobil nazaj od trgovca.

»Jesenski plodovi!!!

Ko je prišla k nam jesen, je bilo veliko dela, tudi postranskega, ki smo ga otroci dobili zadosti. Za našo hišo je stalo 5 velikih hrastov, ki so v mesecu oktobru odmetavali jesenske plodove. S hrastov bil je želod, ki smo ga morali pobrati nekaj, kateri je bil lep, za našo kavo. Namreč to so hoteli mama imeti, da so iz njega delali kavo. Glavno, da smo ga nabrali, nadaljnji postopek so opravili mama, ki so morali najprej narediti vrelo vodo, da so ta želod poparili z vrelo vodo. In pustili čez noč, drugi dan so ga vzeli ven in ga začeli luščiti. Zunanja stran se je morala odstraniti, znotraj je bil bel, tega nam mama niso pustili, ker je to bilo zelo težko. Bali so se, da bi se z noži porezali, saj je bil ta želod zelo trd. Lupili so ga po večerji, ko smo že odšli spat! Olupljenega so potem na deski razrezali na majhne koščke, nato so ga pražili v ponvah na ognju, da je postal opečen. To je bilo veliko dela, ker ga je bilo nekatero leto več, druga leta pa sploh nič, tako da ga je bilo to za več let imeti. Na kavni mlinček se ga ni dalo zmleti, ker je bil pretrd. Mleli so ga v žrmljah in tudi tisto je bilo težavno. Nato so presejali, kar je ostalo še kaj debelejšega, so potem zmleli na kavni mlinček. Nekaj sta s stricem zmlela, drugo pa naj ostane za naprej! In stric so hoteli vedeti, zakaj, saj si lahko kupimo kavo. Bom ti povedala, zakaj. Ta želod bo zdravilo za tistega, ki zboli kakšno bolj hudo bolezen in je slab in ta želod mu daje spet moč novega zdravja in tako smo pili tisto želodovo kavo samo takrat, ko je kdo resno zbolel.

Ko je začel padati ta želod po tleh, sem jaz pod temi hrasti vsaki dan pobirala, kar se je cvrlo iz želoda. To je že na hrastu želod počil, pa ne vsaki, tega je bilo bolj malo in iz njega se je pocedila gosta zmes, ki je na želodu pustila kot neko zelenilo, ki je na želodu ustvarilo zeleno gmoto. Izgledalo je podobno kot kakšna roža in temu smo rekli cvrtina, ker se je iz želoda pricvrlo. Bilo je najprej zeleno, ko pa se je posušilo, je postalo rjavo. To sem pobirala jaz pod vsemi hrasti, vsako jutro, predno sem odšla v

šolo. To so odkupovali v Ptuj, tam, kjer so odkupovali še ne ustrojene kože. To so potrebovali pri ustrojavanju kož. In to so odkupovali samo v Ptuj tam, kjer so to rabili. To smo sušili v koruznjaku, saj takrat še ni bila koruza zrela. Predno je bila koruza zrela, smo morali narediti prostor za njo. Nekatero leto sem nabrala po eno veliko vrečo! Mama so bili veseli, da bom si tudi jaz nekaj zaslužila, da bom imela za šolo, za zvezke. To se je pobiralo skoro dva meseca, avgusta se je začelo in celi september. Ko je bilo dovolj suho, sva z mamo se peljali, ko so drugi na sejem peljali svinje, vrečo sva z mamo v rokah prinesli do velike ceste in čakali voznika, katerega so mama prosili, naj nama pelje do Ptuja. Seveda samo do sejma, od tam sva jo morali nesti, potem en moški prijel vrečo in jo mami dal na glavo. In mama so jo nesli tistemu tam k Dravi. Ko sva prišli tja, so tudi drugi pripeljali tega želodovega cvrtinja, zvagali so nama, bilo je nekaj 17 kg tega. Denar so mama dali meni, saj so vedeli, da ga bom s pridom uporabila, za šolo.
Okoli Božiča!!! Napisano v decembru 2005«

Za nas, raziskovalke, je bilo pridobivanje kave iz želoda domačih petih hrastov nekaj povsem novega in neznanega. Kar dva meseca (avgusta in septembra) so nabirali želodovo cvrtino, ki so jo nato prodali na Ptuj za strojenje kož. Mati je nato iz želoda naredila kavo, pa tudi zdravilo. Izkoristili so torej zares vse, kar jim je zemlja in narava ponujala.

7.3.1 Spomini na Angelino gostijo

Angela Arnuš opisuje pripravo na gostijo ob njeni poroki. V tem opisu se kažejo povojne razmere, saj je bilo nekatera živila, kot so sladkor, riž in goveje meso, mogoče dobiti le na živilske karte. Ker so jih dobili premalo za celotno gostijo, je Angela za te prosila tudi sorodnike in sosedo.

»Svinjsko meso smo imeli doma in nekaj, kar bomo zaklali. Žito bomo zamenjali za rženo moko, za kruh pa so mama od moža pripeljali z vozom iz Hajdine. Tam je namreč moj mož bil doma. Bele moke za potice, orehov, ki sva jih z mamo same potrle in pripravile za potice. In 6 kokoši, sladkorja nekaj. Ker smo imeli premalo, sem morala od hiše do hiše prositi za karte za sladkor, ki ga ni bilo kot samo na karte. Šla sem tedaj prosit, da sem 1.50 in pol kupila sladkorja. Midve z mamo sva na karte dobili samo vsaka po 20 dkg, kuharica je pa hotela sladkorja za potico, pa tudi nekaj slaščic je hotela spečiti. Bila je od moje mame najmlajša sestra. V Mariboru se je izučila za kuharico. Mama in jaz sva ji pomagali, mama so spekli dober rženi kruh, za 2 potici orehovi pa sva eno večer sami trle orehe in je ta teta spekla 2 veliki orehovi potici. Vino sva kupili iz haloški, nekaj pa [je] pripeljal moj od moje mame bratranec, ki mi je bil priča pri poroki, mojemu možu pa je bil njegov delovodja za pričo. Poroka bi naj bila pol štirih popoldne, ura je bil že okoli 3, pa nobenega svata. Kuharica je bila vsa v skrbeh, kdaj bo začela kuhati juho. Pri našem mesarju sem na karte kupila 1.50 govejega mesa, ker takrat je imel malokdo na karte za meso, saj smo bili sami kmeti. Pa eno celo kuro je dala zraven kuhat in to je bila juha tako dobra, da so bili vsi svatje zadovoljni. Riž sem tudi kupila na karte, ki je bil zraven govejega mesa. Potice so mama spekli že v soboto, kuro smo pripravile tudi že v soboto in nasolile, vse [je] potekalo dobro. V kuhinji smo imeli štedilnik, kjer se je kuhala juha. Kure so [se] pekle v krušni peči, vse je bilo nared. Tudi solato smo imeli še zeleno. Vse drugo mama je naročila, kaj vse morava pripraviti, tudi rezance sva z mamo morali narediti same. Teta je bila zelo nestrpna in me spraševala, kaj pa, če ne bodo mogli priti. Jaz si nisem čisto nič delala skrbi, že imajo zamudo.«

Nato Angela opiše, kako so se ljudje zbirali in peš odpravili proti cerkvi, ki je bila med vojno delno porušena. Navaja tudi, kako težko je zaradi boleznih župnik govoril in kako ji je njena sestra še pred poroko zapela pesem Ave Marija.

»Najprej so prišle od moža 3 sestrične, ki so se pripeljale z lesenim fijakerjem in moškim, ki je vodil konja. So že tu, je povedala teta, prišle so, dve sta nosili vsaka dva velika pletena bosmana. To je bilo spleteno iz testa in lepo okrašeno s papirnatim cvetjem. Takoj nato je na cesti zatrobil stari tovornjak, na njem so sedeli vsi svatje z ženinom vred.

Moj ženin je prvi skočil iz avta, v rokah je držal velik kovček. In muzikant je začel igrati, bil je harmonikar, ki je vse razveselil. Nato smo se vsi ostali, ki smo doma čakali na svate, razveselili. Hitro smo se morali vsi svati, ki so šli z nama v cerkev, ker še do takrat niso izvedli civilne poroke. Cerkev je še vedno stala v ruševinah, spredaj so bili oltarji celi, kor z orglami, zvonik je bil porušen, zvon je zgrmel na tla, v ruševine, a je bil samo počen. Tako, ko se je popravil zvonik, so ga dali preliti in ga postavili v zvonik, da je vsaj kakemu mrliču pozvonil. Šli smo vsi peš, saj je na predvečer zapadlo nekaj snega. Jaz sem bila obuta v nove nizke čevlje, ki mi jih je naredil moj mož. To so bili moji poročni čevlji, ki sem jih dolgo hranila samo za nedelje. Nekdaj je bilo tako, če je bila kakšna nevesta, so prišle k cerkvi gledat, kako je bila oblečena in obuta. In za menoj sem takoj zaslišala glas, ki je ena izrekla, poglej, lakaste šolne ima. Druga pa pripomnila, kaj ne veš, saj ima čevljarja za moža. Približali so se naš župnik in vprašali, zakaj smo tako pozni! Druga nevesta že dolgo čaka. Nismo mogli prej, ker ni prišel voznik po nas! Nato so šli župnik naprej, mi vsi ostali za njimi. Nevesta je res čakala pred oltarjem, okoli nje pa poskakovala majhna, belo oblečena deklica, stara kaki 2 leti. Bila je ščerka od neveste, potem je prišla njena babica in jo odnesla proč. Poroka je bila, razumela sem zelo malo našega župnika, ker je bil bolan na glasilkah. Takšen je prišel nazaj iz Hrvaške, kamor so jih pregnali Nemci. Tudi kaplan se je vrnil, ki mu je pomagal. Še pred poroko je moja sestra meni zapela solo ave Maria. Hodila je namreč k cerkvenemu petju. To mi je bilo najlepše. Doma so že čakali ostali svatje. Staro hišo smo vso izpraznili, da smo namestili mize in klopi za goste. Bilo nas je okoli 25 ljudi in vsi smo imeli prostor. Po sredini se je celo noč plesalo do jutra, potem so se vsi počasi razšli, drugi dan smo imeli veliko pospravljanja!«

Po vojni je bilo zelo težko dobiti prstane, zato Angelina mati podari Angeli in njenemu možu poročni prstan njenega očeta, iz katerega si potem dasta izdelati prstane.

»Po dveh mesecih so uvedli civilno poroko! ki se še sedaj uveljavlja. Da ne bom pozabila povedati o prstanih. Prvič sta [bila] na poroki, ko sta se poročila moj ata in mama. Potem se niso dobili prstani, ko sem se jaz [poročila], ki sem spet imela ta prstan. In ko sva midva slavila zlato poroko, pa moj mož ni pustil kupiti drugih prstanov za to zlato poroko. Naj bosta spet ta dva, tako sta bila ta dva najina prstana 3-krat blagoslovljena za vse tri poroke!

Napisano 20 februarja, 2006 Angela Arnuš«

8 OBIČAJI

Angela Arnuš je podrobno opisovala običaje v bližnji okolici.

2. februar je praznik Jezusovega darovanja v templju, ki ga praznujemo štirideset dni po božiču. Ta praznik imenujemo tudi svečnica, ker na ta dan po cerkvah blagoslovljamo sveče. Tega praznika se je tudi Angela zelo dobro spominjala:

»Svečnica je bila že od nekdaj lep praznik!

Če je bil ta praznik čez teden, smo ga slavili kot nedeljo, da nam ni bilo treba v šolo, čeravno smo to počeli z veseljem.

Ko je začel kopneti sneg, je drugega februarja prišla svečnica. Takrat so mama kupili po 2 sveči, bile so lepe bele, zavili so jih v lepi beli papir in povezali s trakom, da jih ja ne bi kje izgubila. Tako so rekli meni, ko so mi jih položili v roke, da sem ji nesla k drugi maši. Otrok se nas je zbralo precej, pri maši so nam prižgali sveče, držati smo jih morali med blagoslovom. Ko je bil končan blagoslov in maša končana, smo sveče ugasnili, a tudi z voskom se je marsikdo popackal po obleki, nekateri poredni fantiči so še tisti mehki vosek iz sveč prijemale in drug drugemu kje po obleki popackali, doma pa je potem prepir bil.

Jaz sem pri gledanju nisem hotela prisostvovati. Glavno, da sem srečno prinesla sveče domov. Zunaj še je ležalo nekaj snega, ravno toliko, da smo se potem po obedu lahko vsaj malo pokepali z njim. Sveče so bile vedno pri roki, če bi nam kedaj zmanjkal petrolej. In takrat so tudi pri naši hiši prišle ledene sveče, ki so pod streho tako lepo v soncu svetile, saj v februarju je že sonce tistikrat svetilo. In na večer, če je bilo podnevi kaj sonca, se je začel sneg taliti, in ponoči, ko je bilo mrzlo, je od strehe po kapljicah kapala snežne voda, ki se je spreminjala v ledene sveče. In zjutraj, ko smo vstali, smo kaj hitro radi začeli trti te ledene sveče in jih lizati, čeravno so bile zelo mrzle, samo mama nas niso smeli videti. Enkrat pa so šli in natrli nekaj teh zmrzlih sveč in jih v kozarec dali in dali na toplo pri peči. In drugo jutro smo imeli kaj videti.

Mama so prinesli tisti kozarec in nas poklicali - sedaj pa le pridite pogledat. Zares smo se začudili, ko smo v kozarcu zagledali umazano vodo in vse mogoče je plavalo v njej. Tako, le pogledjte, kaj vse ste s temi svečami pojedli. In nismo jih upali več lizati.

22 3 2006 Angela«

14. februar je dan, ko praznuje sv. Valentin. Prvo pričevanje o dnevu sv. Valentina sega v 14. stoletje, ko so v Angliji in Franciji 14. februar označevali kot dan, ko se ženijo ptički. Na ta dan so si ljubimci izmenjevali pisemca, voščilnice, darila in se imenovali za valentine.

Tudi pri nas se god sv. Valentina že dolgo praznuje, vendar je imel drugačen pomen. Poznan je pregovor, da Valentin, ki naj bi bil pomladni svetnik, prinese ključ od korenin. Na Slovenskem je bolj znan praznik, ko se ženijo ptički, gregorjevo (12. marec). Valentinovo je Angela Arnuš opisala tako:

»Bil je 14. februar. To je bil praznik, ko so se ženili ptički. Tako so nas mama že zgodaj zbudili in nas klicali, naj hitro gremo zadaj za hišo, tam je namreč rasla živa meja, da si naj poiščemo, kar so nam ptički pustili kaj od njihove gostije. Hitro smo skočili izpod odeje in v naglici odhiteli za hišo, tam je bila tista ograja, ki se ji je reklo zelena meja. Tam so stric, atov brat, nekdam posadili živo pikočo mejo, ki je bila polna malih bodic. Tisti travnik je bil ograjen s to zeleno mejo, ki pa je pozimi skoro nič ni bilo videti. Bila je nizka in ob velikem snegu si jo komaj opazil. Nasajena pa je bila zato, ker so naši zahodni sosede imeli 3 koze velike in po 2 majhni in so mejo vedno rade vse obgrizle, ko je ozelenela. Tekli smo iskat dobrot v tisto mejo. Morali smo biti zelo zelo previdni, da se nismo opikali z bodicami. Sestra je prva zagledala 2 okrogla

kolačka in si jih dala v vsaki žep po enega, tudi jaz sem kmalu zagledala še 4 kolačke, eden pa bil bolj oddaljen. Vzela sem vse, kar sem našla, in hitro smo vsi stekli v kuhinjo k mami. In mama so nam potem razdelili, mi trije smo imeli po 2, eden pa je ostal. In mama so rekli, tega, ki je ostal, pa ptički niso pozabili na našega strica, saj jim je celo zimo nosil hrano, so mama rekli in vzeli tisti kolaček in ga nesli stricu v majhno hiško in rekli, tudi na Tebe, stric, niso ptički pozabili. In stric se je veselo zasmejal in rekel, pa res tudi na mene niso pozabili. In so nam rekli stric, ko boste veliki, tudi vi ne smete pozabiti pozimi na ptičke, ko je mrzlo, si ne morejo nikjer najti nič. To sem do sedaj izpolnjevala stričevo željo, vsako zimo sem jim nosila zrnja. Zunaj je še mrzlo in nekaj snega še leži okrog, a ptički že veselo skačejo po drevju in veselo čivkajo in čakajo na veselo, toplo pomlad, ki jo tudi mi starejši komaj čakamo.«

Slika 31: Angelina risba ptiča. (Vir: Slavko Cafuta, 2013)

Beseda pust naj bi nastala iz »mesopust« ali drugače rečeno iz besede *meso* in *postiti se* ali iz *meso* in *pustiti*, kar bi bil dobeseden prevod iz italijanskega izraza *carneleva*, v pomenu »opusti meso«. Pust ali fašenk je čas, ko se našemimo. Ta dan je Angela Arnuš doživljala tako:

»Otroci smo morali tudi na ta dan v šolo. Tam smo komaj čakali, da bi se pouk končal. In zvonec je zazvonil, vsi smo pohiteli iz razredov na cesto in domov. Midve s sestro sva zelo tekli celo pot. Na mizi sva zagledali pražene flancate, mama so mesili testo za krofe in so nama rekli, kar je na mizi, si vzamite in jejte, obed bo potem. Začeli smo se basati s flancati, kar je mogel hitro, tudi v žepe smo si jih dali. Mama so nam zabičali, da ne smemo na led, rekli so, da led že od jutra poka, ker je preveč toplo sonce. Tega niti slišati nismo hoteli, s sestro sva poleteli na led, ki je bil le nekaj korakov od naše hiše. Tam je bilo dosti otrok, ki so se drsali, led je bil debel in res se je slišalo pokanje. Jaz sem obstala na bregu, sestra je podila dol otroke [z] ledu, je rekla, jaz se bom sama poskusla, da bom letela po celem ledu od našega plota pa do konca leda. Zagnala se je na led, resnično jo je bilo lepo gledati. Proti naši hiši je bil potok majhen in leda ni bilo tam, bila je že voda, in čofnila je v vodo do glave, hotela se je oprijeti ledu, pa se ji [je] v rokah trl in ni mogla ven. Otroki so zagnali velik krik, eden od večjih otrok je zbežal do naše hiše in prinesel dolgo močno palico in ji jo

dajal, primi se, so kričali otroci, še z drugo roko se primi. Komaj je dosegla palico, se prijela z obema rokama, pa smo jo potegnili k bregu, prijeli smo jo za obe roki in jo povlekli na breg. Otrok ni bilo več nikjer, zbežali so domov, jaz pa sem jo prijela za roko in jo počasi vlekla, saj stopati skoro ni mogla. Imela je polne čevlje vode. Mama so ravno kurili v peč, ko sva prišli do vrat. Ko so naju zagledali, so jo hitro potegnili v hišo, začeli so obleko slačiti in jo dajati meni, da sem jo nosila v vežo. Iskali so drugo obleko, da bi jo oblekli. Sedela je pri topli peči, bila je čisto tiho, mama so jo brisali, oblačili drugo obleko. Imela je debelo kito las, ki so ji kito razpletli, sedi pri peči. Meni so naročili, naj prinesem dosti drv v kuhinjo, da bodo bolj zakurili, da se bo posušila. Jaz sem bila vesela, da se je vse srečno končalo. Večerjali smo krompirjevo solato z lükom in svinjsko meso, krofe so mama med tem pražili, najedli smo se jih do sitega, saj drugi dan se je začel 40-denski post!

Napisano maja 2002 + Podpis Angela«

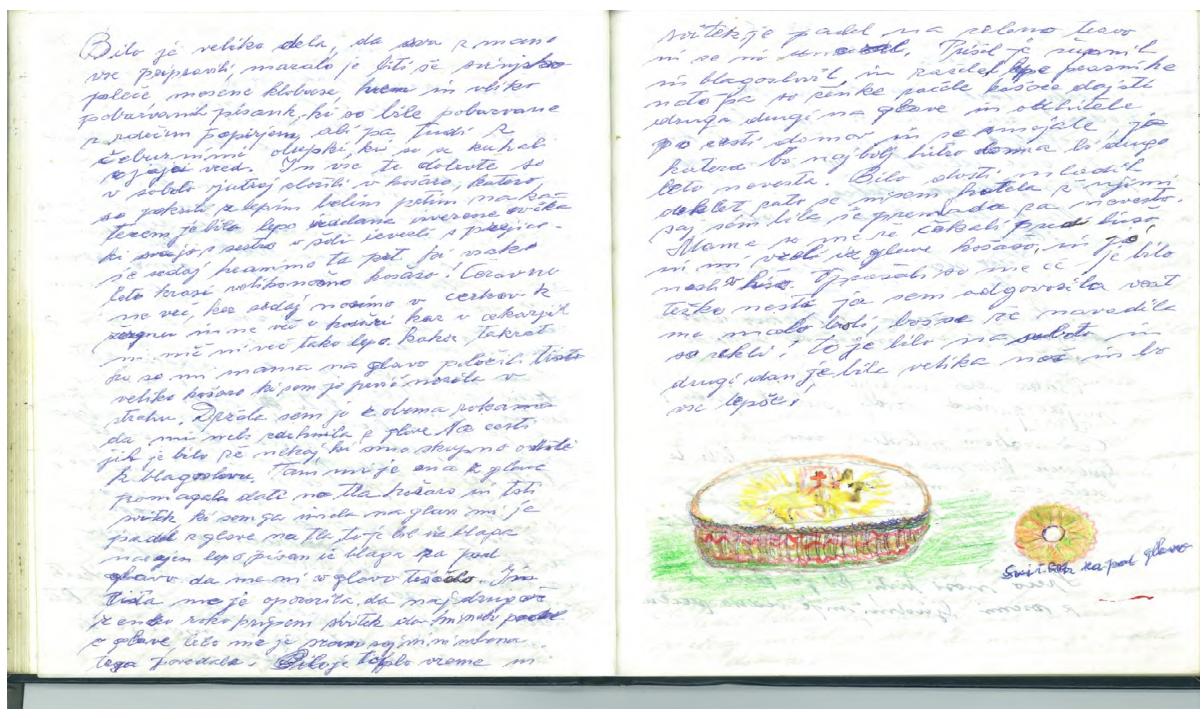
Velika noč oziroma *vuzem* je najpomembnejši krščanski praznik. Po tradiciji je na veliki petek, ko so Kristusa križali, zapovedan strogi post. Na veliko soboto se blagoslovijo oziroma žegnajo jedi, ki se potem zaužijejo za nedeljski zajtrk, saj naj bi takrat Kristus vstal od mrtvih.

»Ker se bližajo velikonočni prazniki, bi rada opisala, kako smo v moji mladosti nosili k žegnu na vasi! na glavi v veliki košari.

Bila sem stara 16 let, ko so mama začeli pripovedovati in rekli so, sedaj si že dovolj velika, da bi lahko letos nesla k žegnu. Na podstrešju v babičini skrinji so mama hranili tisto lepo pisano košaro, v kateri smo vsako leto nosili dobrote v tej košari k žegnu smo rekli.

V naši vasi smo nosili k onemu križu, ki je stal ob veliki cesti, sedaj so ga odstranili zaradi širitve ceste.

Dva dni prej sem že morala strti orehe za potico, saj je za velikonočno potico morala biti z orehi zamešana. Več je bilo orehov notri, bolj je bila lepo pisana in dobra. Potica je morala biti tako velika, kot je bila košara, in položena je bila v košari najvišje. Mi doma nismo imeli orehov, zato so jih morali kupiti v trgovini ali pa so jih ata priskrbeli v sosednji vasi, tam, kjer je raslo veliko orehov, in mama so jih morali skrbno skriti pred otroci. Pa tudi rozine so morale biti zraven. In celih 5 kg bele moke je šlo za to veliko potico. Bilo je veliko dela, da sva z mamo vse pripravili, moralo je biti še svinjsko pleče, mesene klobase, hren in veliko pobarvanih pisank, ki so bile pobarvane z rdečim papirjem ali pa tudi s čebulnimi olupki, ki so se kuhali z jajci vred. In vse te dobrote so v soboto zjutraj zložili v košaro, katero so pokrili z lepim belim prtom, na katerem je bila lepo izdelana izvezena ovčka, ki sva jo s sestro v šoli izvezli s prejico - še sedaj hranimo ta prt, ki vsako leto krasi velikonočno košaro! Čeravno ne več, ker sedaj nosimo v cerkev k žegnu in ne več v košari, kar v cekarjih, in nič ni več tako lepo kakor takrat, ko so mi mama na glavo položili tisto veliko košaro, ki sem jo prvič nosila v strahu. Držala sem jo z obema rokama, da mi ne bi zdrsnila z glave. Na cesti jih je bilo že nekaj, ki smo skupno odšli k blagoslovu. Tam mi je ena z glave pomagala dati na tla košaro in tisti svitek, ki sem ga imela na glavi, mi je padel z glave na tla, to je bil narejen lepo pisan iz blaga za nad glavo, da me ni v glavo tiščalo. In tista me je opozorila, da naj drugič z eno roko primem svitek, da mi ne bo padel z glave. Bilo me je sram, saj mi ni nobena tega povedala. Bilo je toplo vreme in svitek je padel na zeleno travo in se mi umazal. Prišel je župnik in blagoslovil in zaželel lepe praznike, nato pa so ženske začele košare dajati druga drugi na glavo in odhitele po cesti domov in se smejale, pa katera bo najbolj hitro doma, bo drugo leto nevesta. Bilo je dosti mladih deklet, zato se nisem hotela z njimi, saj sem bila še premlada za nevesto. Mama so me že čakali pred hišo in mi vzeli z glave košaro in jo nesli v hišo. Vprašali so me, če je bilo težko nesti, ja, sem odgovorila, vrat me malo boli, boš se že navadila, so rekli! to je bilo na soboto in drugi dan je bila velika noč in bo vse lepše!«

Slika 32: Angelina risba velikonočnega jerbasa in svitka. (Vir: rokopis Angela Arnuš, 2005)

4. decembra goduje sveta Barbara, ki je krščanska svetnica in mučenka. Angela se tega praznika spominja tako:

»Mesec december je bil za nas otroke najveselejši! Saj so se kar naprej vrstili nekakšni prazniki. Prvi je bil že 4 – tega decembra, ko je godovala sv. Barbara. Takrat so zgodaj zjutraj vstajali fantiči in obiskovali vsako hišo. Morali so se dobro naučiti, da se ni kateri zmotil. Če bi se kateri zmotil in kaj napačnega rekel, bi ga gospodinja natepla, pa še dobil ni nič.

Ko je prišel k hiši fantič, je prvo potrkal po vratih, prišel mu odpret sam gospodar, ga spustil v hišo, fant je hitro skočil pod mizo, počepnil in začel govoriti, dosti picikov, dosti icekov, dosti kruha, malo dece. Gospodar jim je delil denar, čeravno ni bilo veliko, a otroci so bili veseli daru. To je moralo trajati zjutraj, zgodaj, kakšno dobro uro, in tisti dan ni smela nobena ženska k hiši, potem je bilo naslednje leto vse narobe, če bi zjutraj prišla ženska k hiši.«

Pravijo, da je bil Nikolaj sin premožnih staršev, a je vse podedovano bogastvo razdal ubogim, zato se ga od nekdaj drži sloves radodarnega svetnika. Od tod tudi ime sv. Miklavž. V številnih deželah, zlasti v osrednji Evropi, je sveti Miklavž tisti, ki obdaruje pridne otroke. To se zgodi v noči s 5. na 6. december, ki je Miklavžev godovni dan.

»Nato je že 5. decembra zvečer hodil sv. Miklavž in po hišah obiskoval majhne otroke. Takrat je bilo veliko straha, ko smo ga zvečer pričakovali in poslušali, če bi že kje zacingljala veriga, ki jo je nosil hudiček. Miklavž smo rekli belo oblečenemu, bil je kot škofu podoben, s srebrno palico, v rokah je nosil knjigo, ki je imel vse zapisano, kateri ni ubogal staršev in če je znal kaj moliti. To so bili strahovi, otroci so od straha jokali in niso mogli zmoliti, zunaj hiše pa je medtem hudiček rožljaj z verigo, da je bilo še bolj strahotno! Eden, ki je imel precej velike roge, je v košu darila nosil samo sam, tudi 2 angela sta bila zraven, ko je škof Miklavž vprašal otroke, so se začela deliti

darila. Nekdaj smo dobili bolj malo, saj ni bilo denarja, da bi nam starši lahko kaj kupili. Ko sem jaz doživljala Miklavža, smo otroci dobili suhe slive, kakšne jabolke in bele sladkorčke, ki so jih mama kupili v trgovini, da smo jih rabili za kavo.

Minil je Miklavž, pa smo že morali poskrbeti za mah za jaslice, pa tudi, če je že zapadel sneg, smo imeli dovolj dela z njim.

O kakšnih drugih darilih nismo razmišljali, najmanj pa še o kakšnih pomarančah, ki jih skoro da nismo poznali.

Sedaj smo samo še razmišljali o božiču in maminih keksih, ki jih bodo spekli mama, da jih bomo obesili na smrekico, ki nam jo bodo ata sami naredili. Rekli so, da je škoda sekati, zato so samo porezali smrekove vejice, iz katerih so oblikovali lepo smreko, čeravno ni bila velika!«

Božič je tradicionalni praznik, ki ga v protestantski in katoliški cerkvi praznujejo 25. decembra kot spomin na rojstvo Jezusa Kristusa. Tega praznika se Angela Arnuš spominja tako:

»Nekdaj smo se na božič pripravljali že cel december. Mi otroci smo mogli nabrati nekaj mahu za jaslice in če je bilo slabo vreme, so nam mama kaj hitro poskrbeli za delo. Mogli smo prebirati fižolo, ker koline so prišle navadno okoli polovice januarja, ker je moglo biti precej mrzlo, saj takrat nismo poznali kakšnega zmrzovalnika, meso pa je moglo zmrzniti. Dostikrat je že malo pred božičem prišel kakšni sneg, da je bilo z njim kaj dela. Ata so imeli dela vedno dovolj.

Ženske so prinesle rožne vence, da so jih ata pozimi napeljali na novo žico, dostikrat so ta venec celi razdrli in vsako jagodo spravili v en lonček, jih oprali s toplo vodo. Dostikrat so se morali peljati tudi v Maribor, da so si nabavili tako tanko žico, ki je ustrezala temu poslu. Bila je lepa tanka žica, podobna srebru. To so delali, ko zunaj ni bilo drugega dela, ta rožni venec jim je dal veliko dela. Vsako jagodo posebej pritrditi k drugi, imeli so take majhne klešče, da so to lahko naredili.

Le pred božičem so nam ata iz starih dežnikovih šib, ki niso bile več uporabne, ker ata so tudi popravljali dežnike, zato so na mizo pritrdili železni primež, da so lahko pritrdili te železne šibe, z eno so po drugih dveh udarjali in je tako lepo zvenelo, kot bi zvonili zvonovi. Mi otroci smo svoje glave položili po mizi in tako poslušali to lepo zvonjenje, dostikrat smo kar zaspali na mizi. To se nam je zdela odlična glasba. Tudi sneg smo morali metati, dosti zim se spominjam, ko je bil tako velik, več kot en meter. Do velike ceste je bilo zelo daleč, vsaj nam se je zdelo tako, da smo šli enkrat celo z metrom merit. Pot je bila dolga do ceste nad 140 metrov. Včasih so nam prišli pomagat metati, saj so hodili po tej naši poti! Vsaki dan v šolo in iz nje. Dostikrat smo se z njimi kepali, da smo včasih prišli v hišo vsi mokri. Bili smo okregani, kje se bomo sušili, in peč je bila vse mogoča, do jutra je bilo vse suho. Delali smo tudi snežene može. Za hišo pa je tekel potok, ki je pozimi zmrznil in takrat je trpel led in tudi naše zadnjice, ker smo na njem uživali zimsko veselje.

Napisala AA december 2005«

Tepežni dan, ki ga imenujemo tudi pametva, tepežnica ali tudi dan nedolžnih otročičev, praznujemo 28. decembra, vendar samo do 12. ure. To je bil poseben praznik za vsakega otroka. Vsak se ga je zelo veselil in ga nestrpno pričakoval, kar je razvidno tudi iz zapisa Angele Arnuš.

»Po božiču je bila 28. decembra tepežnica – ob tem smo zelo uživali, da smo se po mili volji pretepali, kolikor je komu bila volja, zameriti pa nišče ni smel nikomur!«

Novo leto, po gregorijanskem koledarju 1. januarja, obeležuje začetek novega koledarskega leta.

»Za novega leta dan je tudi moral prvi priti k hiši moški, ženske so od nekdaj bile bolj zadnje povsod, čeravno so mogle tri ogle podpirati na hiši, tako se je reklo nekdaj. Sedaj je to čisto drugače. Sedaj so ženske postale enake, saj hodijo v službo in so ravno tako izobražene in vodijo različne poklice. A vedno je ženska tista, ki mora za vse skrbeti, da je pri hiši vse, kakor mora biti!

Gorišnica 15. 11. 2005 Angela«

9 PREGOVORI IN PESMI

9.1 Pregovori

Pregovori so globoke misli, ki z malo besedami veliko povedo. V njih so v kratki in jedrnati obliki povzete življenjske izkušnje in modrosti prednikov. Po navadi so se pregovori širili in ohranjali v obliki rim, da so si jih lažje zapomnili, medtem ko so reki kratki, včasih tudi duhoviti. Veliko teh je zapisala tudi Angela Arnuš.

V njih je opisovala:

- letne čase:

Trave so ozelenele,
rožice pa bodo se razcvele,
vsak ima rad pomlad,
naj bo stari ali mlad!

Ko cvetoče polje nam zori,
srce kmetovo se veseli, obilna žetev se
obeta, srca vsa z veseljem so odeta.
A včasih se zgodi obratno, v najlepšem
zorenju nevihta prihiti, odnese vse,
kar prej se obetavalo nam je, poškodbe
bile so ostale hude in škode povrniti
nam ne ve nišče!!! Le upanje se zopet
novo nam budi.

- rastline:

Šmarnični cvet, tak blago dehteči, v maju zelenem zagledal je svet.
Tiho je sanjala v strahu v travi, vsa nežna, kaj če kdo jo zapazi,
ah čuj, v daljavi vrisk fantiča dva, bila pri njej sta kakor blisk, pritekla deklica za njima,
prosila fantiča oba, pustita jo meni, da sama utrgam jo. Fanta sta obstala, glas
dekleta nista poslušala.
Takrat prepir se je razvnel, vsak bi sam jo rad imel, in troje rok se v hipu je sklonilo,
ugonobilo
cvetko milo.
Kaj fantoma je mar za to, če dekletu se solzi oko, za cvetko belo šmarnico!
Če bi rodila se ljubezen v srcih treh, ostala cvetka cela bi in radost vseh !

- živali:

Lastovke se zbirajo,
svoje polete urijo,
ko bodo morale spet
zapustiti rodni kraj!
Poletele bodo tja daleč
na jug, saj tam njihovo
drugo domovanje
za preživetje!

- hrepenenje po domačem kraju:

Pri domačem ognjišču se peče najboljši kruh!
Ga mati zamesila in ga položila v domačo peč, in dišalo je po celi vasi, in otroci smo
zunaj čakali, kedaj bodo naši mali hlebčki pečeni. Vsak otrok svojega si je še vročega
vzel, se pod domačo jablano se vsedel, in naši mali zobki so hrustljivo skorjo lomili,
in topel kruh je bil najboljši.

- obžalovanje:

Štiri stvari se nikoli ne vrnejo:
izgovorjena beseda,
izstreljena puščica,
zapravljeno življenje
in zamujena priložnost!

- srečo:

Po svetu je hodil in sreče
iskal, ker nikjer je ni našel, je
prot domu se podal. Na pragu
domačem ga čakala je, v radosti
od sreče se srci objeli sta se !
Mati je mi križ storite, oče
vi me poškopite, da bo lepa moja
noč, oče, mati, lahko noč!
Daleč po svetu je hodil gospod,
a sreče ni našel nikjer si
drugod, ko stopil nazadnje na
rojstni svoj dom, takrat pa začutil
je srečo največjo, domačega praga
se ne da pozabiti nikdar!

- želje:

Če naprej ne veš, nazaj ne smeš, le vedno le naprej usmerjaj svoj korak in prišel
bodeš tja, kjer si želiš!
Vsak človek v sebi nosi vsaki dan nove želje
in čaka, da bi se mu katera izpolnila, a
dostokrat se izgubijo, ne da bi se nam
izpolnile, zato večkrat razočarani zaman
pričakuje življenje, vsaki dan drugačno je!!!

- družino:

Veliko je že bilo napisanih
lepih besed, a najlepša beseda
je mama, ki jo izreče otrok, ko
začne izgovarjati prve besede!!
Mama! ki je najlepše ime
vseh njegovih besed!!!

- prijateljstvo:

Prijatelj Tvoji senci je enak,
dokler Ti zlato sonce sije,
a ko se pripodi teman oblak,
se tudi Tvoja senca skriva!!

- človeške lastnosti:

Spoštuj svoje sosede, ki so Ti lahko prvi v tvoji stiski! v pomoč! Če si kdaj v stiski, si
vesel, če ti kdo priskoči na pomoč! in pomoč je vedno dobrodošla!

Če v Tvojih prsah bije
plemenito srce, je več vredno kot
vse z zlatom obdane gore!!!

Kdor se nikoli ne zmoti, nikdar nič ne naredi!
Kar sam narediš, je več vredno in si ponosen na svoje delo in se vedno veseliš
svojega dela.

Ko zjutraj sonce nam posije, vse lepo se nam zazdi, če kdaj pa sonce črni oblak
zakrije, se v duši naši težavna misel prebudi!
Odpuščenje je, kar lahko damo svojemu sovražniku, strpnost svojemu nasprotniku,
srce prijatelju, dober vzgled otroku, spoštovanje očetu, materi pa takšno obnašanje,
da bosta lahko na nas ponosna: sebi dajmo spoštovanje, vsem drugim pa dobroto!

- smrt:

Kamor koli boš šel po svetu,
bo šla s teboj glad, dobra ali slaba
volja, pa tudi sreča, komu je naklonjena,
nazadnje pa čaka tista botra, ki te popelje proti
zvezdam naproti!

- življenje:

Samo enkrat živiš, samo enkrat
so ti v življenju dane možnosti,
sreče, veselja, radosti, zato izkoristi vsak
še tako majhni
trenutek v življenju!
da doživiš popolno srečo! ki Ti je
bila ob Tvojem rojstvu položena v Tvoje
srce!

9.2 Pesmi

Angela Arnuš je v spominski knjigi zapisovala tudi lastne pesmi.
Ena izmed teh govori o potoku Lengravi, ki je tekkel za njihovo hišo, a je zaradi prenovljene
struge reke Pesnice usahnil.

Potoček bister tekkel je
za hišo našo nekdanj še,
potem poglobili so ga
in voda ni več tekla
kot nekoč, usahnil
in zapustiti moral je
našo globel!!!
V potočku ribice so plavale,
veselo se poigravale
in žabice so na večer
prepevale lepo, in mesec
je sijal, v potočku se ogledoval!
Bili lepi so vsi majski večeri,
a vse tak hitro je odšlo,
in mladosti naše več ni blo,
le spomini so ostali,
v naših srcih zapisani za vekomaj!!!
Le mesec sveti še večere tople,
potočka več nikjer ga ni,
da mesec ga zaman išče, da pogledal
bi se v njem, se spet, da videl bi, kakšen je,
ko minilo že več stoletje je, a on podobo svojo
videt če - a mesec žalosten odjadral je tja
daleč za gore !!!

V svojih pesmih pa je opisovala tudi strica Franca, ki je Angelini družini pomagal pri domačih opravilih.

Pri sosedi se že kadi,
oj tam bo priša gnes orač,
obeda on se veseli,
v oprtju bo dobil pogač!
al te de njemu kukovca
prav lepo še prepevala,
kuku kuku kuku kuku,
tako je kukala.

Dekle paslo je ovce,
začelo zvezde štet,
ker rado bi izvedelo,
kedaj bo treba umret!
al kukovca je kukala
na vejci se je gugala,
kuku kuku kuku kuku,
tako je kukala!

Na klopci pred
hišo sedim
in fajfo tobaka
kadim, in gledam
oblačke, te bele
junačke, ki plavajo
daleč na jug!!!

Slika 33: Angelina risba strica Franca. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2006)

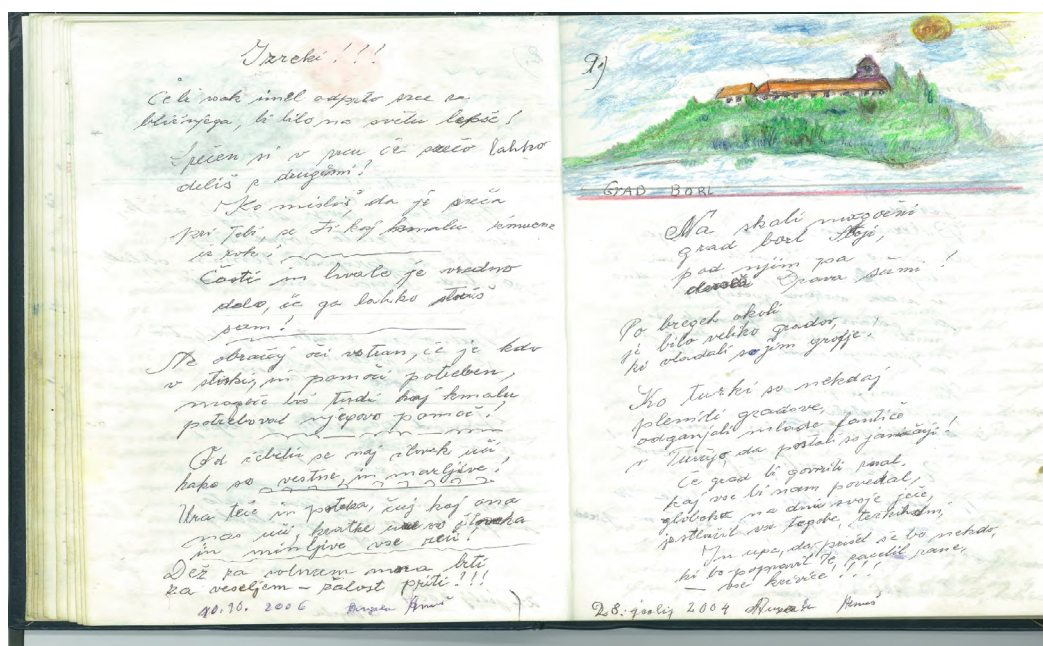
V svoji pesmi je opisala tudi grad Borl.

Na skali mogočni
grad Borl stoji,
pod njim pa
deroča Drava šumi!

Po bregeh okoli
je bilo veliko gradov,
ki vladali so jim grofje!

Ko Turki so nekdanj
plenili gradove,
odganjali mlade fantiče
v Turčijo, da postali so janičarji!

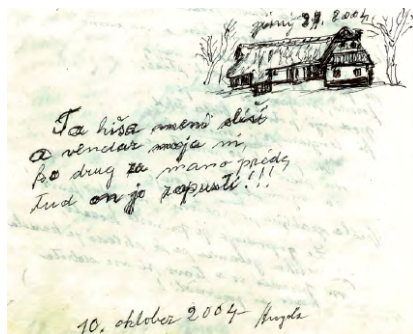
Če grad bi govoriti znal,
kaj vse bi nam povedal,
globoko na dnu svoje ječe,
je stlačil vse tegobe, težkih dni,
In upa, da prišel še bo nekdo,
ki bo popravil Te, zacelil rane,-
vse krivice!!!

Slika 34: Angelina risba gradu Borl. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2004)

V naslednji pesmi je Angela Arnuš opevala njihovo hišo in njeno okolico.

Na trati zeleni tam sredi vasi
ena hišca že prek 300 let stara stoji,
na oknih pa rože cvetijo,
saj skrbna jih roka zaliva,
da nikdar ne ovenijo!
Ko jablana v cvetje spet se odene,
takrat takrat čebelic se roj veseli!
Za hišo potoček je nekdanj šumljal
in vrbe srebrne so rasle ob njem,
v njem pa ribice plavale so,
veselo skakale v njem!
Ko sonce visoko na nebu stoji,
že žito na polju zori,
Žanjice so prišle vesele ga žet
in v snope povezale ga.
Prišli so še mlatiči,
omlatili so ga in zvezali v snope,
da krovec pokril je še hišo!
Če znala govoriti bi hišica nam,
kaj vse nam povedala bi o nekdanjih dneh.
Rodov je 6 iz tebe izšlo, ki tu na zemlji
svoji so garali, z motiko in s kravami orali.
je veter dostikrat ti bičal slamnato
obleko, da rebra si nam pokazala,
in toča sklestila ti je obleko.
In gospodarji so te spet oblekli v novo
obleko slamnato, da bila kakor prej lepa kot nevesta!
Tri vojne vihre si prestala, in gledala
si smrti v oči, ko 4 mladi fantje za
domovino svojo darovali kri!
Ko okupator vlačil je ljudi,
Slovence v taborišča smrti, le nekaj jih je dočakalo svobodo!
Takrat si komaj zaživela, da vseh
okov si se znebila.
Zdaj tukaj mladostna se nam
zdiš, sprejemaš vse ljudi od blizu
in od daleč, in vsega dobrega jim zaželiš,
In vsi prihajajo k tebi, in kličejo, ostani
dolgo še med nami, saj naš župan
poskrbel je zate, da dolgo bi živela še
življenje srečno!

Slika 35: Angelina risba Dominkove domačije. (Vir: rokopis Angele Arnuš, 2004)

10 ZAKLJUČEK

Ob zaključku raziskovalne naloge sva ugotovili, da sva uspeli uresničiti vse zastavljene cilje. Temeljni cilj našega raziskovanja je bilo prepisovanje rokopisa. Vanj je bilo vloženo ogromno časa in truda. Več kot sto strani prepisanega rokopisa v tipkopis pa naju je vzpodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju. Najino raziskovanje je temeljilo na preučevanju opravil, običajev, pesmi, pregovorov, kakor se jih je spominjala in zapisovala Angela. Nekatere pesmi in pregovori pa so tudi izvirni. Terensko delo in intervjuji z informatorji so nama olajšali razumevanje Angelinega življenja in dela.

Pred začetkom naloge sva si zastavili tri hipoteze, ki sva jih pri nastajanju raziskovalnega dela potrdili. Najina prva hipoteza je bila pomen Angele Arnuš in njenega rokopisa za boljše prepoznavanje Dominkove domačije. Angelin rokopis ima neprecenljivo vrednost za Dominkovo domačijo, branje spominov nekoga, ki je svoje življenje preživel na domačiji, bo pripomoglo k še boljšemu razumevanju življenja v tej tristo let stari panonski hiši. Druga hipoteza, ki jo lahko potrdiva, je, da prebivalci občine Gorišnica ohranjajo zapisana opravila in običaje. V okviru občinskih prireditev se vsako leto odvija več dogodkov, povezanih z medsebojnim druženjem in ohranjanjem raznih kmečkih opravil in običajev. V to dogajanje vključujejo nove generacije, jih učijo opravil in skrbijo, da se bo tradicija nadaljevala. Najina zadnja hipoteza je bila prepoznavnost Dominkove domačije v slovenskem prostoru. Dominkova domačija je iz leta v leto bolj obiskana in tudi zanimanje zanjo je vedno večje. Meniva, da bo Angelin rokopis, podprt z najinim raziskovalnim delom, zanimanje in znanje o njej še bolj razširil po slovenskem prostoru.

Najina raziskovalna naloga ponuja možnost nadaljnjega raziskovanja in lahko predstavlja osnovo nove raziskave. Želiva, da se na domačijo prenese in javnosti predstavi tudi kulturna zapuščina Angele, ki je trenutno v lasti Slavka Cafute. Občini Gorišnica pa predlagava, da izide rokopis v knjižni obliki.

11 VIRI IN LITERATURA

11.1 Pisni viri

1. Angela Arnuš, Rokopis.
2. Cimerman, I. Uganke vaščanke. Ljubljana: Založba Tuma, 2001.
3. Cimerman, I. Angela Arnuš – globoka topla človeškost. Štajerski tednik. 15. 1. 2008.
4. Stanonik, M. Slovenska slovstvena folklor. Zbirka Klasje. Ljubljana: DZS, 1999.
5. Skalicky, J., Vodnik po spomenikih, Kulturne poti 2000.
6. Brošura Sveta Marjeta niže Ptuja. 1994.
7. Vesti iz vasi, glasilo občine Gorišnica. 2008, letnik XII, št. 1.
8. Brodnjak, S. Uganke vaščanke z Dominkove domačije, Slovenske novice, 3.5.2003.
9. Goznik, M. Angelin dan je bogat in ustvarjalen. Ptujski tednik, 1987.

11.2 Ustni viri

1. Silvestra Brodnjak, 1953, upokojena pravnica, Skorba 55 a, Hajdina.
2. Jože Kokot, 1946, župan občine Gorišnica.
3. Otilija Brodnjak, 1925, upokojenka, Gorišnica 24.
4. Frida Zorli, 1942, upokojena učiteljica, Gorišnica 90.
5. Tinček Ivanuša, 1941, Slomškova 9, Ptuj.
6. Ivan Cimerman, 1938, Glinškova ploščad, 16, Ljubljana.
7. Slavko Cafuta, 1963, Gorišnica 18.